

Zenbait toponimoren lekukotasunak Bortzirietako, Malerreka eta Baztango agiri zaharren argitan

Testimonios de diversos topónimos a la luz
de la documentación antigua de Bortziriak,
Malerreka y Baztan

Quelques témoignages sur les toponymes,
à la lumière de vieux documents de Bortziriak,
de Malerreka et de Baztan

Evidence of some toponyms in the light of old
documents from Bortziriak, Malerreka and Baztan

INIGO ARIZTEGI, Andres
Euskaltzain osoa

REKALDE IRIGOIEN, Paskual
Euskaltzain osoa

Noiz jaso: 2020-01-30
Noiz onartua: 2020-03-09

Lan honen helburua da Nafarroako Bortziriak, Malerreka eta Baztan eremuetako artxi-boetan aurkitu diren toponimoen lekukotasun zaharrenak ilunpetik atera eta ezagutzera ematea. Izan ere, lortutako lekukotasun gehientsuenak XVI-XVIII. mendeetakoak izanik, badira XI-XV. etakoak ere. Antzinako lekukotasun horiek zenbait toponimoren nondik norakoak eta haien inguruko zalantzak argitzeko baliagarriak izaten ahal dira. Horretaz gain, lagungarriak dira euskal toponimiaren diakroniarako datu-baseak osatzeko eta, orokorrean, mesedegarriak onomastikaren alorreko ondare aberatsa sakonago ezagutzeko.

Gako-hitzak: toponimoak, oronimoak, hidronimoak, lekukotasun historikoak, *elkarrekikoak*, *eliak*.

El objetivo de este trabajo es sacar a la luz los testimonios más antiguos de topónimos extraídos de archivos del entorno de los valles navarros de Bortziriak, Malerreka y Baztan. Ciertamente, aunque la mayoría de los obtenidos pertenecen a los siglos XVI-XVIII, los hay también pertenecientes a los siglos XI-XV. Dichos testimonios antiguos suponen, sin duda, una importante ayuda para aclarar la referencia de muchos topónimos y para poder despejar posibles dudas. Sirven, además, para enriquecer las bases de datos para el estudio diacrónico de la toponimia vasca y proporcionan, en general, una ayuda para un mayor conocimiento del patrimonio onomástico.

Palabras clave: topónimos, orónimos, hidrónimos, testimonios históricos, *elkarrekikoak*, *eliak*.

Ce travail permet de faire connaître les témoignages les plus anciens concernant des toponymes extraits des archives des vallées navarraises des Cinco Villas, de Malerreka et du Baztan. Bien que la majorité d'entre eux soient de la période XVIe-XVIIIe siècles, certains d'entre eux viennent de la période XIe-XVe siècles. Ces témoignages anciens peuvent être très précieux pour expliquer l'origine de certains toponymes et lever de nombreux doutes. De plus, ils enrichissent les bases de données qui permettent une étude diachronique de la toponymie basque ; de façon générale ils permettent une meilleure connaissance du patrimoine onomastique.

Mots-clés : toponymes, oronymes, hydronymes, témoignages historiques, *elkarrekikoak*, *eliak*.

The aim of this work is to bring to light and provide the oldest evidence of toponyms that have been found in the archives of the Bortziriak, Malerreka and Baztan areas of Navarre. Most of the evidence obtained dates back to the 16th to 18th centuries; there is also some evidence dating from the 11th to 15th centuries. These ancient records may be of use in clarifying the nature of certain toponyms and any doubts there may be about them. In addition, they are helpful in compiling databases about Basque toponymy diachrony and, in general, they help towards a deeper knowledge of our rich onomastic heritage.

Keywords: place names, mountain names, river names, historical records, *elkarrekikoak*, *eliak*.

1. Sarrera

Lan honen xede behinena da toponimiaren informazioan sakontzea eta, orobat, lekukotasun berriak eskuratu eta ezagutaraztea, ahal den neurrian, aspaldikoak eta, horiekin batera, lehendik argitara emandako batzuk ere, lagungarritzat jo direnean. Lekukotasun berri horien bidez, zenbait toponimoren inguruko zalantzak argitzeko aukera izaten ahal da, toponimo horien nondik norakoak hobeki aztertu eta orain arte argitara emandako lanak osatzeko. Eta, zer erranik ez, seguru gaude toponimoen lekukotasun zaharrek ilunpetik argitara ateratzeak onomastikaren ondarea aberasteko eta hobeki ezagutzeko aukera emanen duela.

Onomastikari dagokionez, Nafarroako artxiboetan gordetzen den ondarea aberatsa da. Zenbat eta gehiago arakatu, aztertu eta sakondu artxibo horietan, hainbat eta aberatsagoa eta sakonagoa da erdietsitako ondarea eta interesgarria toponimiaren diakroniarako lortzen den informazioa, hori guziaz lagungarri izaten ahal baita ondorio berriak atera eta ikerketan urrats berriak egiteko. Hori egiaztatzen dute lan honetan arakatutako artxiboek, hala nola Nafarroako Errege Artxiboko Doneztebeko Notarioen Protokoloek, zenbait herritako parroketako bataiatuen, ezkonduen eta hildakoen liburuek, eta Patxi Ondarrak bere garaian bildu eta gure eskura utzi zuen funts aberatsak, hots, Baztango Udaleko Artxiboan, Baztango Borda-Ubilloso familiaren fondoan eta Lekarozko Kaputxinoen komentuko Aita Donostia Artxiboan jaso zuen informazioak.

Begi-bistakoa bada ere, aipatzekoa da arakatutako artxibo horietan bertako onomastikaren berri ez ezik, eremu zabalago batena ere ematen dela, erraterako, Ipar Euskal Herriko eta Gipuzkoako herri batzuen.

Lekukotasunei dagokienez, ugarienak XVI-XVIII. mendeetakoak izanik ere badira, eta ez gutxi, XI-XV. mendeetako agiritatik jaso ahal izan direnak, batik bat *Patxi Ondarra Funtza* (POF) izeneko iturritik. Interesgarriak dira, gure ustez, euskal toponimiaren ikerketa sakonagoaren mesedetan, horietako gehienak ezezagunak edota argitaragabeak direlako.

2. Lekukotasunak

Atal bakoitzeko sarrerak (toponimoak) hurrenkera alfabetikoan zerrendatu ditugu, izenburu bakoitza dagokion forma ofizialaren arabera eman ez eta izaera ofiziala ez dutenak ustezko forma estandarrean idatziz.

Sarrera horietako bakoitzaren barnean, **Dokumentazioa** izeneko atalean, ezarri dira jasotako lekukotasunak, soilak edota bere testuinguruan, izen zehatz bakoitza letra etzanean jarria argiago adierazia gera dadin eta kronologiaren araberrako hurrenkera. Lekukotasun bakoitzaren ondotik heldu da, parentesi artean, dagokion urtea eta erreferentzia dokumentala, artxibokoa normalean eta zenbaitetan bibliografian aipatzen den argitalpenen batekoa.

Zenbaitetan, **Oharra** izeneko atala erabili da ohar argigarriren bat aipatzea komenigarria ikusi denean.

2.1. Ibar, herri eta auzoen izenak

2.1.1. *Nafarroakoak*

Aezkoa

Dokumentazioa: «lugar de Villanueva en el Valle de Ayezcoa» (1671, POF, BUA, 1); *Ayezcoa* (1786, NEAN, DPR, 135. k., 19. zk., in “Escritura de zesion que Joseph de Iriarte, natural de Ituren hizo para la labra, abugerar y numerar de robres cortados para los bageles de la Real Armada en Montes del balle de Ayezcoa”).

Oharra: Lekukotasunek *aietz* > *aetz* bilakaera baieztatzen bide dute (Belasko 1996: 48).

Aintzialde. Arizkun

Dokumentazioa: «*Ainzialdea*, barrio de Arizkun» (1691, POF, BUF, 1. ag., 1 atz., 2; 1693, POF, BUF, 1. ag., 2); *Aincialdea* (1758, POF, BUF, 1; 1762, POF, BUA, 4); *Aincialde* (1847, 1851, POF, LKB, ADA).

Oharra: Lekukotasunak bi motatakoak dira: *-a* artikuludunak (*Aincialdea*, *Ainzialdea*) eta *a*-rik gabeak (*Aincialde*).

Aitzano. Gartzain

Dokumentazioa: «...*Ayçanoa*, de la parroquia de Garçayn» (c. 1500, NEAN, PDR, 8. k.); «...*maria de landaburu vezina del lugar de Ayçanoa*» (1571, NEAN, DPR, 52. k.); «*barrio de Ayçanoa*» (1681, POF, BUA, 1 atz.); «...*Osando de Aizanoa* presbiter» [Urdazubi] (1745 [1203], POF, BUA, 1).

Oharra: Lekukotasun hauek aldaera artikuludunaren alde (*-a*) min-tzo dira, euskal forma arautu eta ofiziala *Aitzano* bada ere.

Alkerdi. Zugarramurdi

Dokumentazioa: «...*iglesia de santesteban de Alquerdi*» (1443, POF, BUA, 17 atz.); «...*granjas de Alquerdi*» (1443, POF, BUA, 21 atz.); *Alquerdi* (1769 [1482], POF, BUA, 3); *Alquerdi* (1586, POF, BUA, 3); *Alquerdi* (1687, POF, BUA, 24); «...*varrio de Alquerdi*» (1711, POF, BUA, 22; 1790, POF, BUA, 11).

Oharra: Aspaldidanik dokumentatutako auzo izena da, mendeetan zehar aldaketarik izan ez duena.

Almendoz

Dokumentazioa: *Almendoz* (1505, NEAN, DPR, 21. k., [5 aldiz] in “*Escritura de poder para la curia romana del prior de Belate*”, [latinez idatzia]; «*martin echeberria de Albandoz*» (1560, POF, BUA); «*joan de Albandoz*» (1593, APA, EL, 1, 6 atz.); «...*jurado de Albandoz*» (1560-1561, POF, BUF, 1 atz.); «*cathalina de Albandoz*» (1602, APA, EL, 1, 10); «*joanes de Albandoz*» (1614, APA, EL, 1, 14); «*martin de Albandoz*» (1633, APA, EL, 1, 26 atz.).

Oharra: Ikusten denez, *Almendoz* aldaera XIII. mendean ez ezik XVI. enean ere ageri da, eta *Albandoz* aldaeraren lekukotasunak ere badira XVI. eta XVII. mendeetan.

Altsasu / Alsasua

Dokumentazioa: «Murio un pobre natural de *Alsasu*» (1750, BPA, HL, 1, 278).

Oharra: Beran (Altsasutik urrun samar) aurkitutako XVIII. mende-ko lekukotasun hau (artikulu mugatzailerik gabekoa) bat heldu da hitz-bukaeran herri horren euskal era arautuarekin.

Alzate. Bera

Dokumentazioa: «...vezino de la tierra de bera, de la villa de *Alzate*» (1546, NEAN, DPR, 8. k.); «...veçino de la tierra de bera, del villaje de *Alzate*» (1554, NEAN, DPR, 17. k.); «*Alzate*, varrio de Vera» (1689, BPA, HL, 1, 37); «...calle o barrio de *Alzate*» (1787, POF, BUA, 1 atz.).

Oharra: Mendeak joan, mendeak etorri, auzo horren izena ez da aldatu. Bai, ordea, auzo horren kategorizazioa «villa», «villaje», «varrio» eta «calle».

Amaiur / Maya

Dokumentazioa: «... el vicario [...] de*l*icâtea, natural de *Amayur*» (1617, LPA, EL, 2, 202 atz.); «*Maria de Amayur*» (1623, IPA, BL, 3, 24); «*Maria de Amayur*» (1630, IPA, BL, 3, 51).

Oharra: Aipatzekoa da *Amayur* forma herriaren izenean agertzeaz gainera, deituretan ere ageri dela.

Aoiz / Agoitz

Dokumentazioa: *Aggoiz* (1016, Iñ., 2011: 1257); *Ahoiz* (1093, Iñ., 2011: 1257); «En la billa de *Agoyz*» (1633, POF, BUA, 1 atz., 2 atz.). «Don Antonio de Ozcariz y Arce y Doña Thomasa Antonia de Iriarte y Eslaba, vezinos de *Agoiz*» (1747, BPA, BL, 3A, 154); «*Garcia Garceitz Daoitz*» (POF, BUA, 1780 [1231], 74); «*Graciosa de Ituren natural de Agoiz*» (1803, BPA, BL, 5, 364).

Oharra: Belaskok (1996: 73) dio «la forma *Agoi(t)z* es relativamente moderna». Dena dela, lekukotasun hauen arabera, XI. menderako

badugu horren berri, bai eta XVII. mendeaz geroztik ere. Beraz, aspaldikoa da.

Apaioa. Azpilkueta

Dokumentazioa: *Apayoa* (1589, POF, BUA, 1; 1758, POF, BUA, 1); *Apayo* (1620 [1366], POF, BUA, 1 atz.; 1691, POF, BUF, 1. ag., 1 atz.; 1695, POF, BUF, 8; 1758, POF, BUF, 1); *Apayoarana*, *Apaioarana*, *Apayo larrea* (1691, POF, BUF, 1. ag., 1 atz.); «...barrio de *Apaioa* de Azpilqueta» (1695, POF, BUA, 8; 1766, POF, BUA, 12); «Echeverria de *Apaioa*» (1758, POF, BUF, 1); *Apaioa* (1790, POF, BUA, 1 atz.).

Oharra: Forma artikuludunak eta artikulugabeak ageri dira dokumentazioan. Hala ere, datu historikoen arabera ematen du *Apaioa* (-a) beharko lukeela izan. Halaxe ahoskatzen da gaur egun: *Apaioko*, *Apaiotik*...

Arantza

Dokumentazioa: «...Pedro de *Aranza* y Juan de Apezchea testigos por palabras (...) del matrimonio de Esteban de Yrissarri natural de la villa de Goyzueta y Maria de Zala...» (1679, IPA, EL, 4, 16 atz.).

Oharra: Dokumentazioan, oro har, *Aranaz* ageri da. Alabaina, ezkontza anitzetan lekuko gisa ageri den *Pedro de Aranz* igantziarra, 1679ko aipu honetan *Pedro de Aranza* izenarekin idatzia dago. Beharbada ordurako *Arantza* ere ahoskatuko zelako?

Aurkidi. Zubieta

Dokumentazioa: *Urquidi* (1533, 1554, 1605, 1677, 1730, 1807, 1824, Iñ., 1996: 80); *Aurquidi* (1687, 1753, 1796, 1930, 1982, Iñ., 1996: 80).

Oharra: Izendapen ofiziala *Aurkidi* bada ere, dokumentazioa jatorrizko *Urkidi* aldaeraren alde mintzo da, bai eta auzo horren inguruko toponimia txikia ere: *Urkidibarrena*, *Urkidigarraia*, *Urkidisuso*... Gai-

nera, *Urkidi* aldaerak 1993. urtean egindako ahozko erabileraren bilketan oraindik bizirik zirauen (Iñ., 1996: 80).

Aurtitz. Ituren

Dokumentazioa: *Aurtiz* (1280, 1355, 1366, 1541, 1981, Iñ., 1996: 76).

Oharra: Egungo izendapen ofiziala *Aurtitz* bada ere, amaiera afrikatuarekin, mendeetan zeharreko dokumentazioan beti *Aurtiz*, amaiera frikariarekin, ageri izan da, bai eta ahozko erabileran ere. Halaber, kasu absolutiboan *Aurtiza* (-a artikuluaarekin) ahoskatzen da. Gainera, kontuan izatekoa da, herrien izendapenei amaieran artikulua gehitzeko joera, hala nola *Donéxtuà* (Doneztebe), *Gaztélua* (Gaztelu), *Óiza* (Oiz), *Urróza* (Urroz), *Erátsunà* (Eratsun) *Etxálarrà* (Etxalar), *Irúna* (Irun) eta abar, erabat arrunta dela Malerrekan eta inguru zabalago batean.

Azpilkueta

Dokumentazioa: «Michelco de Vrrasum jurado de Sant Andres de *Aizpilqueta*» (1756 [1482], 1. ag., 2 atz.); «Sant Andres de *Aizpilgieta*» (1756 [1482], 2. ag., 3); «...murio Maria de Larregui, pobre que pidia limosna ostiatim, natural de *Azpilqueta*» (1764, BPA, HL, 1, 346); «...bustalizas d'*Aizpilcoeta*» (1780 [1230], 116 atz., 24).

Oharra: Ikusten ahal den bezala, XV. mendera arte ageri den *Aizpil*-forma mantentzen da XVIII. mendean jasotako agiri zaharren erreferentzietan.

Baztan

Dokumentazioa: «...*tierra de Vaztan*» (1443, POF, BUA); «...*tierra de Baztan*» (1443, POF, BUA); «...*tierra y vniversidad de Vaztan*» (1600, 1641, POF, BUA); «...*tierra y valle de Vaztan*» (1607, POF, BUA); «...*la valle de Baztan*» (1638, POF, BUA); «...*comunidad de Vaztan*» (1641, POF, BUA); «*Valle y Vniversidad de Baztan*» (1801, POF, BUA).

Oharra: Lekukotasunak beti *Baztan* eta *Vaztan* badira ere, kategoriak bat baino gehiago dira: «tierra», «valle», «comunidad» eta «universidad».

Baztangoiza. Baztan

Dokumentazioa: *Baztangoyza*, *Baztangoiza* (1584, POF, BUA, 13 atz.); *Vaztangoyza*, *Vaztan goyza* (1584, POF, BUA, 9)¹.

Beintza-Labaien

Dokumentazioa: «Los lugares de *Veynça y Labayen*» (1543, NEAN, DPR, 23. k.); «En el lugar de *Labayrein* [...] en el lugar de *Beynça*» (1568, NEAN, DPR, 53. k.); «la villa de *Beynça y Labayen*» (1654, NEAN, DPR, 59. k.). *Beinza Labayen* (1727, POF, BUA, 2 atz.); *Beinza-Lauayen* (1789, POF, BUA, 1); *Beinza-Lavaien* (1815, POF, LKB, ADA).

Oharra: *Labayrein* forma dokumentazioan behin bakarrik ageri da.

Belascoain / Beraskoain

Dokumentazioa: «Magdalena Laviano hija de Dorrea y dueña del palacio de *Belasquain* [sic]» (1746, BPA, HL, 1, 258).

Oharra: *-oain* bukaera historikoki arrunta bada ere, XVIII. mendean dokumentatu da *-uain* bukaera.

Berrio

Dokumentazioa: «Parroquia de *Berrio*» (1540, NEAN, DPR, 15. k.); «veçino de *Berryo*» (1548, NEAN, DPR, 17. k.); *Los Verrios* (1698, POF, BUF, 14 atz.).

Oharra: Lehen bi lekukotasunek ez dute zehazten zein herriri dagozkien eta hirugarrena, segur aski, hiru herri hauei dagokie: Berriobeiti, Berriogoiti eta Berriozar.

---

¹ *Baztangoiza* Baztan udalerriko lau eskualdeetako bat da.

Berrizaun. Igantzi

Dokumentazioa: «...ferreria de Berricun» (1557, NEAN, DPR, 8. k.; 1558, NEAN, DPR, 10. k.; 1565, NEAN, DPR, 24. k.; 1594, NEAN, DPR, 28. k.); *Berricun* (1561, NEAN, DPR, 10. k.); *Verricun* (1562, NEAN, DPR, 12. k.); *Berricaun* (1632, NEAN, DPR, 50. k.).

Oharra: *-zaun* bukaera arrunta (izan) bada ere, *-cun*, *-çun* eta *-caun* bukaerakoak ere ageri dira.

Bertizarana

Dokumentazioa: *Bertiz-Arana* (1640, POF, BUA, 1); *Bertiçarana* (1650, POF, BUA, 3 atz.); «...*la valle de Vertiz Arana*» (1662, POF, BUA, 12. ag., 46); «...Martin de Xubindo alcalde interinario de la balle de *Bertizarana* y villa de Sumbilla» (1664, NEAN, DPR, 65. k.); «...alcalde del valle de *Bertizarana* y villa de Sumbilla» (1667, NEAN, DPR, 66. k.); «*Valle de Bertizarana*» (1781, 1847, POF, BUA); «*Valle de Vertiz Arana*» (1792, POF, BUA, 2 atz.).

Cuatro pueblos

Dokumentazioa: «*Cuatro pueblos de Bidasoa* que son las villas de Santesteban y Sumbilla y lugares de Narbarte y Elgorriaga» (1613, NEAN, DPR, 23000/1, ka., 6. zk.); «Conbenios de entre los *cuatro Pueblos de Vidasoa* y Berroaran con la villa de Aranaz» (1613, NEAN, DPR, 23000/1, ka., 22. zk.); «*Quatro Pueblos de Bidasoa*» (1613, NEAN, DPR, 23000/1, ka., 83. zk.); «Auto de reconocimiento de mojonos y de haver puesto nuebos entre el señor Dn Joaquin de Alduncin señor del señorío de Vertiz y dichos *Quatro Pueblos* en los términos de Amaburucogana» (1728, ITUA, Ind., 2. lib.); «Faceria de *Quatro pueblos* e Ituren» (1807, NEAN, DPR, 165. k.).

Oharra: Bidasoa-Berroaran mendietako elkarrekikoa lau herrien (Doneztebe, Elgorriaga, Narbarte, Sunbilla) artekoa da eta Erdi Aroaz geroztik indarrean dago. Agiri zaharretan maiz ageri da idatzita *Cuatro pueblos (de Bidasoa y Berroaran)*, eta dokumentu horietan euskal ordainik ematen ez bada ere, ahoz *Lauerrik* erabili ohi da.

Cuatro villas

Dokumentazioa: «Quitamiento de *Quatro villas* de las pagas del rey» (1559, NEAN, DPR, 10. k.); *Quatro Villas* (1559, NEAN, DPR, 12. k.); «Poder de los jurados de *Quatro Villas* (Beynça-Labayen, Ezcurra, Saldias, Herasun)» (1563, NEAN, DPR, 10. k.).

Oharra: Ikusten ahal den bezala, Basaburu Txikia ibar historikoari *Cuatro villas* ere deitu izan zaio, gaztelania hutsean idatzitako agiri administratiboetan, jakina.

Doneztebe / Santesteban

Dokumentazioa: *Santesteban* (c. 1500, NEAN, DPR, 21. k.); «Las villas de Vera, Echalart, Eantzi, Aranaz, *Sant Esteban*, lugar de Sumbill...» (1543, NEAN, DPR, 9. k.). «endreçera llamada *Doneztebe*» (1546, Iñ., 1996: 111); *Doneztebelanda* (XVI. eta XIX. mendeen bitartean hainbatetan dokumentatua, eta *Doneztebezubia* XVII.enean (Iñ., 1996: 111)).

Oharra: Erdi Aroaz geroztiko agirietan ibarra edota hiria aipatzean beti erdaraz izendatzen dira, *Sant Esteban de Lerin*, *San Esteban de Lerin* edo *Santesteban de Lerin*. *Doneztebe* euskal izendape-na, ordea, toponimia txikiari dagokion izen pare batean bakarrik ageri da.

Dornaku. Bera

Dokumentazioa: «Martin de *Tornaque*» (1618, BPA, BL, 1, 17); «Felipe de *Dornaque*» (1630, BPA, EL, 1B, 321); «Joanes de *Tornaque*» (1633, BPA, BL, 1, 126); «Maria de *Tornaque*, dueña de la Borda de Garycoechea» (1691, BPA, HL, 1, 43); «Maria de *Tornacue*» (1698, BPA, HL, 1, 80); «Antonio de *Tornacue*» (1726, BPA, HL, 1, 179); «*Dornacu*, varrio de Vera» (1736, BPA, HL, 1, 209).

Oharra: Aipatzekoa da agiri zaharretan, izenaren hasieran egun arrunta den *D-* ahostuna baino maizago dokumentatzen dela *T-* ahoskabea.

Elbete

Dokumentazioa: «...parroquia de *Eluatea*» (1504, NEAN, DPR, 15. k.); *Eluate* (1564, NEAN, DPR, 11. k.), *Eluete* (1584, 1600, POF, BUA); *Eluetea* (1584, 1643, POF, BUA); *Elbetea* (1584, POF, BUA).

Oharra: *Elbete(a)*, oraingo izendapena, bertze izen baten bilakaera bada ere, XVI. menderako dokumentatzen denez gero, ez dugu uste modernotzat hartzekoa denik, erran izan den bezala: «El nombre de esta localidad [...] parece moderno» (Belasko, 1996: 169).

Eltzaburu

Dokumentazioa: «Montes de *Ezcaburu* Valdeuçama y terminos de Ybargoyara» (1548, NEAN, DPR, 19. k.).

Oharra: *Ezcaburu* lekukotasuna zaharra da, baina behin bakarrik agertu zaigu.

Endarlatsa. Bera

Dokumentazioa: «Martin de Huart, cuyo es el palacio y casa Huart, ferron de *Endaralasa* vezino de la dicha tierra de Bera» (1550, NEAN, DPR, 7. k.); «Martin de huart alias çalaynçarr, ferron de *Endaralasa*, vezino de la dicha tierra de Bera» (1550, NEAN, DPR, 8. k.); «Pedro Leguia de la casa Chispirane de Bera fue allado aogado en el paraje de *Endarlas*» (1699, BPA, HL, 1, 84); «...murio aogado en el rio de *Endarlas* [etxea] siendo criado de la dicha casa» (1701, BPA, HL, 1, 88); «...dueño de la cassa *Endarlas* de Vera» (1708, BPA, HL, 1, 120); «...criado de la casa *Endarlasa* [...] se haogo en el Rio Bidasoa» (1761, BPA, HL, 1, 324); «Juan de Iriart, natural de Semper, se encontro ahogado en el Rio junto a *Endarlasa*, termino de Vera» (1770, BPA, HL, 1, 380).

Oharra: XVI. mendetik XVIII. mendera bitarteko lekukotasunek argi uzten dute zein den izenaren bigarren zatia (*la(t)s* ‘erreka’, ‘ur-las-ter txikia’).

Erro / Erroibar

Dokumentazioa: «...mas le di para gil de *roybar*, mulatero veynte y tres ducados...» (1587, Iñ., 2011: 1262).

Oharra: 1587ko lekukotasunean dugu ibar honen euskal izendapena, *Erroibar*, oraindik ere bizirik dirauena.

Etxalar

Dokumentazioa: «Las villas de Vera, *Echalart* [sic, 7 aldiz agiri hone-tan], Eantzi, Aranaz, Sant Esteban, lugar de Sumbill...» (1543, NEAN, DPR, 9. k.); «Joanes de ayesta alias xurio vezino de la villa de *Echarral*» [sic, metatesiaz segur aski] (1543, NEAN, DPR, 19. k.); *Ychalarr* (1551, Iñ., 2019: 532); *Echalarr* (1581, NEAN, DPR, 42. k.); «...regacho que baja de *Hechalarr*» (1584, POF, BUA, 3 atz.); «ara-quinchoa de *Ychalar*» (1587, Iñ., 2019: 532); «graciana de loperena dexo [...] para la parroquia de *Ychalar* seis reales y a la basilica de santa cruz de *Ychalar* cincuenta reales» (1606, Iñ., 2019: 532); «anna de loperena y su marido petri de çabaleta [...] dexaron de legado [...] a la parroquia de *Ychalar* y a santa cruz hermita de *Ychalar* sendos ducados» (1615, Iñ., 2019: 532); «Joanes de *Ychalar*» (1656, Iñ., 2019: 532).

Oharra: Lekukotasun historikoekin batera, aipatzekoa da gaur egun, ahozko *Etxelar* eta *etxelartar* aldaerez gain, *Itxelar* eta *itxelar-tar* aldaerek bizirik dirautela, bai Bortzirietako herrietan, bai eta inguruko Sunbillan eta Oieregin ere, behinik behin (Iñ., 2019: 536-538).

Eugi

Dokumentazioa: «Baztan afronta con tierra de *Eugui arana*» (c. 1630, POF, BUA, 3); *Eugui Arana* (1711, POF, BUA, 23); *Euguiarana* (1711, POF, BUA, 12); «...fundiciones de *Eugui*» (1768, POF, BUA, 9 atz.); «...fabricas de *Egui* [sic]» (1781, POF, BUF, 1); *Egui* [sic] (1785, POF, BUA, 1 atz.).

Oharra: Aipatzekoa da XVII-XVIII. mendeetan hiru aldiz ageri zai-
gun *Eugiarana*, hots, (*h*)*arana* osaerarekin, mugakideak diren Erroi-
barrek eta Esteribarrek *ibar* osaera dutelarik. Iruzkintzekoa ere, egun
ahoz erabiltzen den *Egui* metatesidun forma bi aldiz gutxienez idatzi-
rik agertzea XVIII. mendean.

Garaierria. Sunbilla

Dokumentazioa: «...una cassa en el varrio de *Garaierria* de Sumbi-
lla»² (1683, NEAN, DPR, 4. k.).

Oharra: Behin bakarrik agertutako lekukotza da.

Gendulain

Dokumentazioa: «Joanes de azterayn vecino de *Guindulayn* junto a
Pamplona» (1607, NEAN, DPR, 40. k.); «Juan Marin Ibarra natural
de *Gandulain*» (1792, BPA, HL, 2, 110 atz.).

Oharra: Bitxia da bai *Guindulayn* aldaera, bai Erdi Aroko *Gandulain*
ere XVIII. mendearen amaieran dokumentatu izana.

Guirguillano / Girgillao

Dokumentazioa: «...natural de *Guirguillau*» (1799, BPA, BL, 5, 260).

Oharra: Ematen duenez, *Girgillao* euskal formaren alde mintzo den
lekukotasuna dugu, bilakaera honen arabera: *Guirguillano* > **Guir-
guillao* > *Guirguillau*.

Gorostapalo. Erratzu

Dokumentazioa: «...casa Yribarren de *Gorostapalo* de Errazu» (1750,
POF, BUA, 1); «Maria Martina de Zozaia muger que fue de Juan
Francisco de *Gorostipalo*» (1800, BPA, HL, 2, 174); «viuda de Juan
Gorostipalo» (1805, BPA, HL, 2, 208).

---

² Auzo izen hau *Altsuperea* etxea dagoen tokian kokatzen du agiri honek.

Oharra: *-palo* bukaerako izenak arruntak izan dira dokumentazioan, baita XVIII. eta XIX. mendeetan ere. Gaur egun arruntagoa da, ordea, *-palo* bukaerako izena ahoz entzutea (*Kostapólo*).

Ibargoiara

Dokumentazioa: *Ybargoyara* (c. 1500, NEAN, DPR, 21. k.); «...Yglesia parroquial de santa maria de *Ybargoyara*» (1538, NEAN, DPR, 28. k.); «...en la iglesia parroquial de nuestra señora de *Ybargoyara*» (1555, NEAN, DPR, 16. k.); «...jurados y vezinos de los lugares de Urroz Arce Ascarraga Ygunyn e Gaztelu que es la *tierra de Ybargoyara* e martin de donamaria vezino de la dicha tierra y martyn de urssua tanto en nombre propio como de los vezinos de Oyz...» (1555, NEAN, DPR, 23. k.); «...en doña maria *tierra de Ybargoyara*» (1563, NEAN, DPR, 8. k.); «*Tierra de Ybargoyara*» (1573, NEAN, DPR, 26. k.); «...martin de donamaria vezino de la *tierra de Ybargaraya* [sic]» (1575, NEAN, DPR, 26. k.); «*Valle de Ybargoyara*» (1577, NEAN, DPR, 52. k.); «*Tierra de Ybargoyara*» (1585, NEAN, DPR, 2. bis k.); «...lugar de Dona Maria del *Valle de Hibargoyara*» (1589, POF, BUA, 1); «...en el lugar de Donamaria y dentro de la casa del ayuntamiento del *Balle de Ybargoyara* se juntaron en concejo los jurados vezinos y concejo del *Balle de Ybargoyara* que son los lugares de Arce Ygunin Ascarraga de una [parte] y Gaztelu que es un concejo...» (1622, NEAN, DPR, 46. k.); «*La Valle de Ibargoyara*, compuesto por Gaztelu, Arçe, Ygunin, Ascarraga y Donamaria que hacen un concejo» (1646, POF, BUA, 1, 1 atz., 2 atz.).

Oharra: Gaur egun *Donamaria* izena duen udalerrria, garai luze batean –Erdi Aroz gerotzik eta XIX. mendera arte–, *Ibargoiara* ibarra izan zen, beti horrela dokumentatua. Izendapen horren lekukotasun argietako bat da udalerrri horretako mugarri guztiak, oraindik ere, ohi den hasierako *I* letra (*D* letrara aldatu gabe) daramatela.

Igantzi

Dokumentazioa: «Las villas de Vera, Echalart, *Eantzi*, Aranaz, Sant Esteban, lugar de Sumbill...» (1543, NEAN, DPR, 9. k.); «Tomas de

loybiaga de *Yanci*» (1554, NEAN, DPR, 9. k.); «Villa de *Yanci*» (1554, NEAN, DPR, 15. k.); «Martyn de *Yanci*» (1559, NEAN, DPR, 18. k.); *Iganzi* (1568, NEAN, DPR, 39. k.); «...pedro de yrisarri de *Yganci* [...] la hija de arozandia de *Yganci*» (1587, NEAN, DPR, 39. k.); «Juanes de *Hiançi*, hijo legitimo de Remon de *Hiançi*» (1607, SPA, BL, 11 atz.); *Yganzi* (1622, NEAN, DPR, 47. k.); «Maria de Telechea viuda vecina de *Yganci*» (1623, NEAN, DPR, 23000/4 ka., 15. zk.); *Iganzi* (1623, NEAN, DPR, 47. k.); «se casaron Antonio de Larrea y Ana de *Yianzi* [sic] [...] fueron testigos Leon de *Yganzi*...» (1669, APA, EL, 1, 60 atz.); «Maria Felipha de *Yganci* de la casa Marichenea [de Vera]» (1773, BPA, BL, 3B, 223); «Juan Bautista de Ezponda, natural de *Yganci*» (1788, DPA, BL, 3, 142 atz.); «Miguel de Echenique viudo de Maria Josefa de *Iganzi* de la casa Bonbabaita de Bera» (1794, BPA, HL, 2, 142).

Oharra: Ikusten denez, XVI. mendetik aitzina zenbait aldaera dokumentatu badira ere, lekukotasunik arruntena *Igan(t)zi* izan da.

Igoa

Dokumentazioa: *Igua* (1522, NEAN, DPR, 22. k.); «Joanes de *Ygua*» [Labaiengoa] (1552, NEAN, DPR, 22. k.); *Igua* (1716, ITUA, Ind., 2. lib.); «Martin Josef de Saldias, natural de *Ygua*» (1788, DPA, BL, 3, 132 atz.).

Oharra: Ikusten ahal den bezala, *-oa* > *-ua* bilakaera ongi gauzatua zegoen XVI. menderako.

Igurin. Donamaria

Dokumentazioa: «...en el lugar de *Yguynin* [sic, frankotan dokumentu berean]» (1530, NEAN, DPR, 16. k.); «el lugar de *Ygunyn*» (1541, NEAN, DPR, 18. k.); *Ygunin* (1543, NEAN, DPR, 63. k.); *Ygunyn* (1554, NEAN, DPR, 18. k.); *Ygunin* (1568, NEAN, DPR, 11. k.); *Ygunin* (1570, NEAN, DPR, 52. k.); *Ygunin* (1573, NEAN, DPR, 53. k.); «pierres de arce, veçino de *Ygunin*» (1585, NEAN, DPR, 2. k.); «lugar de *Ygunin*» (1585, NEAN, DPR, 2. k.); *Ygunin soroa* (1585,

NEAN, DPR, 2. k.); *Yguriayn* (1614, NEAN, DPR, 53. k.); *Ygunin* (1618, NEAN, DPR, 41. k.); *Ygunin* (1622, NEAN, DPR, 46. k.); *Ygunin* (1648, NEAN, DPR, 55. k.); *Ygunin* (1652, NEAN, DPR, 68. k.); *Ygunin* (1667, NEAN, DPR, 72. k.); *Ygunin* (1671, NEAN, DPR, 74. k.); *Ygunin* (1690, NEAN, DPR, 76. k.); *Igurin* (1752, 1753, 1762, 1769, 1771, NEAN, DPR, 23002/1 ka.).

Oharra: Argi ageri da *Igunin* > *Igurin* bilakaera XVIII. mendez geroztik gauzatu zela.

Illekueta. Bera

Dokumentazioa: «Graciana de *Yllecu* hija de Joanes de *Yllecu*» (1616, BPA, BL, 1, 3); «Magdalena de *Yllecu* hija de Pedro de *Yllecu*» (1689, BPA, BL, 2, 20); «Pedro de *Yllecu* de cassa de Conchenea» (1695, BPA, HL, 1, 74); «Ana de *Yllecu* de Zidardigaraya» (1701, BPA, HL, 1, 88); «Maria de *Yllecu*» (1714, BPA, HL, 1, 141); «*Illekueta*, varrio de Vera» (1719, BPA, HL, 1, 119); «...en el barrio de *Yllucueta* [sic, 2 aldiz]» (1787, POF, BUA, 1 atz., 6).

Oharra: Ematen duenez, Erdi Aroaz geroztik *Illeku* zena ez zen XVIII. mendera arte *Illekueta* bilakatu.

Ilundain

Dokumentazioa: «Pedro *Irundain* [sic] de Pamplona» (1780, NEAN, 260806 pro.).

Oharra: Kontuan izatekoa da XVIII. mendeko lekukotasun hau *Irundain* formarekin agertzea.

Landibar. Urdazubi

Dokumentazioa: «...granjas de *Lauandibar*» (1433, POF, BUA, 21 atz.); «...bustaliza de *Lauandibar* en propiedad y posesion del monesterio de Hurdax» (1443, POF, BUA, 21); «Fray Domingo de *Labandibar*, calonge de Vrdax» (1433, POF, BUA, 9); *Landibar* (1560, POF, BUA, 2); «...casas de *Labandibar*» (1584, POF, BUA,

14 atz.); «Fray Martin de *Labandibar*, superior [...] Fray Martin de *Labandibar*, soprior [...] Fray Martin de *Landibar*, soprior» (1584, POF, BUA, 20 atz.); «*Lauandibar*, barrio de Vrdax» (c. 1600, [1584], POF, BUA, 73); «Juanes *Labandibar*, dueño de la casa catalincorena de Vrdax» (1652, POF, BUA, 1, 1 atz., 2, 2 atz.); «*La-bandibar*, barrio de Vrdax» (1652, POF, BUA, 1, 1 atz., 2, 2 atz.); «Miguel de *Landibar*, de Pamplona» (1663, POF, BUA, 1); *Landiuar* (1669, POF, BUA, 2); «barrio de *Lahandibar* [...] barrio de *Laandibar*» (1689, POF, BUA, 2); «*Landibar*, barrio de Vrdax» (c. 1700 [1482], POF, BUA, 2); *Landibar* (1722, POF, BUA, 1); «...lugar de *Olandiuar* de Vrdax» (1736 [1687], POF, BUA, 1); *Landiuar* (c. 1736, POF, BUA, 1); *Landivar* (1741, POF, BUA, 1); «*Landibar*, barrio de Vrdax» (1745, POF, BUA, 1); «*Labandibar*, barrio de Vrdax» (1780 [1552], POF, BUA, 21); «...barrio de *Labandibar*» (1780 [1561], POF, BUA, 22 atz.); *Labandibar* (1787 [1443], POF BUA, 1); *Landibar* (1790, POF, BUA, 6 atz.); «barrio de *Landivar*» (1850, POF, BUA, 4, 4 atz.).

Oharra: Bere garaian ohartarazi genuen bezala (Iñ. & Rek., 2018: 178), *Labandibar* da egun *Landibar* deitutako auzoaren jatorrizko izena, XV-XVIII. mendeetan zehar *Labandibar*, *Lauandiuar*, *Lahandibar*, *Laandibar* aldaerekin dokumentatua. XVIII. mendetik aitzina beti *Landibar* ageri da, baita behin edo bertze XVI. eta XVII.etan ere. Hortaz, ohar hartan bidegabakeriatzat jo genuen *Landibar* aldaeran oinarritzea auzo honen izenaren etimologia azaltzeko, bere osaeraren lehenbiziko elementua *landa* ‘vega’, ‘campo húmedo y fértil’ dela egiaztatuz.

Lekaroz

Dokumentazioa: «Sancho Juan de *Lecaroitz*» (1780 [1231], POF, BUA, 73).

Oharra: *Lecaroitz* lekukotasun berria da, behin bakarrik agertu dena XIII. mendeko testigantzari erreferentzia egiten dion XVIII. mendearen amaierako agirian.

Lekunberri

Dokumentazioa: «Maria de *Lecuberry*» (1643, APA, EL, 1, 40).

Oharra: Lekukotasun bakarra eta XVII. mendekoa bada ere, kontuan hartzekoa dateke *-n-* sudurkaririk gabeko testigantza hau.

Leorlaz. Urdazubi

Dokumentazioa: *Leorlas* (1584, POF, BUA, 10, 14 atz.); *Leorlaz* (c. 1600, POF, BUA, 74); *Leorlas* (1652, POF, BUA, 10; c. 1700 [1482], POF, BUA, 2); *Leorlaz* (1700, POF, BUA, 1); *Leorlas* (1743, POF, BUA, 1; 1769 [1482], POF, BUA, 3; 1779, POF, BUA, 6; 1780 [1482], POF, BUA, 19 atz.; 1784, POF, BUA, 3; 1850, POF, BUA, 3 atz.).

Oharra: Lekukotasunen arabera, *Leorlas* (< *Leorlats*) da aldaera nagusia, XV. mendetik hasi eta XIX. arte, nahiz eta bi aldiz ageri den *Leorlaz* aldaera ere.

Lotzabien. Beintza-Labaien

Dokumentazioa: «Endreçera de *Loçabien*» [hainbat aldiz urte hone-tako agirietan] (1546, NEAN, DPR, 11. eta 12. k.); *Lozabien* (1788, NEAN, DPR, 156. k.); *Lozabein* (1832, NEAN, DPR, 222. k.); *Lozabein* (1852, NEAN, DPR, 280. k.); *Lozabian* (1862, NEAN, DPR, 280. k.); *Lozabian* (1898, NEAN, DPR, 280. k.).

Oharra: Ematen duenez, XIX. mendeko bigarren erdialdera arte ez zen gertatu *Lozabien* (*Lozabein* metatesiduna tarteko) > *Lo(t)zabian* (bokal asimilazioaz) bilakaera.

Lumbier / Irunberri

Dokumentazioa: *Irunberri* (1587, NEAN, DPR, 39. k., in “Memorial de las deudas y recibos de garcia de dolare (tratante) de Santesteban”); «Juanes de *Yrunberri* vecino de la villa de Maia» (1657, POF, BUA, 2 atz.); «Phelipe de *Irunberri* natural de la villa de Yançi» (1681, APA, EL, 1, 76); «Maria de *Irunberri*» (1681, IPA, EL, 5, 2);

«Luyssa de *Irumberri*» (1681, IPA, BL, 5, 10 atz.); «Diego de *Irumberri* hijo de Phelipe de *Irumberri* y de Cathalina de Apezechea» (1682, APA, BL, 2, 14); «Martin de *Irunberri*» (1686, IPA, HL, 4, 21); «Bauptista de *Irumberri* hijo de Phelipe de *Irumberri* y de Cathalina de Apezechea» (1688, APA, BL, 2, 33); «Francisco de *Ilunberri* hijo de Phelipe de *Ilunberri* y de Cathalina de Apezechea» (1691, APA, BL, 2, 43); «murio Phelipe de *Irumberri*» (1716, APA, HL, 1, 89); «Julian de *Irumberri* y sus hijos vecinos de Marcilla» (1775, NEAN, 260588 pro., 162. zk.).

Oharra: XVI., XVII. eta XVIII. mendeetan zehar herri batzuetan (Amaiur, Arantza, Doneztebe, Igantzi, Martzilla) jasotako dokumentazioan aurkitutako deiturak badira ere, interesgarria da egiaztatzea gehienetan hasierako forma *Irum-*, *Irun-* dela eta bi agiritan bakarrik *Ilum-*.

Luzaide / Valcarlos

Dokumentazioa: «...*Lucayde* dicha Balcarlos» (1612, POF, BUA, 3 atz.); *Luzaide* (1764, NEAN, DPR, 23002/1 ka.); «Juan de Nabarlaz, natural de *Luzaide*» (1766, BPA, BL, 3B, 42); «...termino de Valcarlos llamado en idioma vascongado *Luzaide*, se divide de los baigorrianos por el arroyo nombrado Eunzeguiarana...» (1865, [1569], POF, BUA, 346).

Mugairi. Oronoz

Dokumentazioa: «...en las casas de *Mugayry* que es en la valle de Vertiz...» (1544, NEAN, DPR, 10. k.); *Mugayri* (1566, NEAN, DPR, 19. k.); «Pedro de *Mugayri*» (1566, NEAN, DPR, 16. k.); «Joanes de *Mugayri* vezino de Oronoz» (1580, NEAN, DPR, 52. k.); «Pedro de *Mugayri*» (1589, DPA, BL, 30); «...borda con un mançanal sita en *Mugairi*» (1644, NEAN, DPR, 65. k.); «En el lugar de Oyeregui cavo la puente de *Mugayria* se juntaron de la parte de la Valle de Santesteban Juan de Almandoz alcalde de la villa de Santesteban y de la parte de la Valle de Baztan Leon de Gortayri jurado del lugar de

Oronoz...» (1646, NEAN, DPR, 4. k.); «...otra eredad en el termino de *Mugairi*» (1683, NEAN, DPR, 78. k.); «...Joanes de aguerrebere natural del lugar de Ciga y su casa llamada *Mugairi*» (1715, NEAN, DPR, 79. k.); *Mugairi* (1761, POF, BUA, 1. ag., 1; 3. ag.); *Mugairi* (1769, NEAN, DPR, 118. k.); «...en la benta nombrada *Mugaide* [sic], jurisdiccion de el lugar de Oronoz...» (1783, NEAN, DPR, 132. k., 7. zk.); *Mugairi* (1801, POF, BUA, 1); «...en la venta de *Mugayri*, jurisdiccion del lugar de Oronoz...» (1814, NEAN, DPR, 167. k.).

Oharra: Lau mendeetan zehar (XVI-XIX) *Mugairi* aldaera egiazta-tzen duten 14 lekukotasunek argi adierazten dute zein den jatorrizko izena, etimologia gardenekoa dena, gainera. *Mugaire* aldaera nahiko berantiarra da, XIX. mendekoa ematen duenez, bokal itxiak irekitze-ko joera ezaguna baita euskal toponimian, *Mugairi* > *Mugaire* bezala, *Oñati* > *Oñate*, *Santurtzi* > *Santurce*, etab. Lekukotasun horiek eskuetan, erabat baztertzekoa da, gure ustez, XVIII. mendera arte dokumentatu ez den *Mugaide* (< *Mugabide) forma bakarra izaten ahal dela jatorrizko izena defendatzea: «...la documentación antigua no descarta que *Mugaide* fuese la forma antigua y original» (Belasko, 1996: 298).

Nabasturen. Lesaka

Dokumentazioa: «Ana de *Nabasturen*» (1575, LPA, BL, 1, 38 atz.; 1579, LPA, BL, 1, 46 atz.).

Oharra: *Nabatz* Lesakako auzoa da eta *Nabasturen* [sic] herri horretako bertze toponimo bat eta, gainera, Berako etxe bat. Pentsatzekoa da Lesakan XVI. mendean dokumentatuko *Nabasturen* (*Nabatz* + *guren*) izanen dela gaur egungo *Nabasturen* izenaren jatorria.

Oharriz. Lekaroz

Dokumentazioa: «Pedro de *Hoarrichena*» (1584, POF, BUA, 6); «Juanes de Echeverz, vecino de *Oharriz*» (1591, POF, BUA, 18); «Jeronimo de *Oharrichena*, jurado de Arizcun» (1615-1617, POF, BUA, 1); «Lugar de *Oarriz*» (c. 1630, POF, BUA, 6 atz.; 1694, POF,

BUF, 2; 1714, POF, BUF, 2 atz.); «...la casa de *Oharrichena* de Bergara» [Arizkun] (1693-1694, POF, BUF, 1 atz.); «Palacio de *Hoarriz*» (1739, POF, BUA, 3); «Petri Sanz de *Oharriz*» (1756 [1482], POF, BUA, 2. ag., 3); «*Huarriz* [deitura], natural de Lanz» (1759, BPA, BL, 3A, 393; 1763, BPA, BL, 3A, 567); *Ugarriz* [deitura] (1760, BPA, BL, 3A, 500); «...casa *Oarrichena*» [Arizkun] (1762, POF, BUA, 2, 8 atz.); *Uarriz* (1770, DOPA, BL, 73); «Maria Estevan de Echenique mujer que fue de Francisco de *Huarriz*» (1796, BPA, HL, 2, 154); «...barrio de *Hoarriz*» (1800, POF, BUA, 2 atz.); «Viuda de Sebastian de *Huarriz*» (1805, BPA, HL, 2, 210).

Oharra: XVIII. mendera arte dokumentatzen ez badira ere, ez dira bazter uztekoak hasieran *Ua-* edo *Uga-* duten aldaerak.

Oieregi

Dokumentazioa: *Oyeregy* (c. 1500, NEAN, DPR, 21. k.); *Oiaregui* (1630, POF, BUA; 1736, POF, BUA, 1, 3, 3 atz., 4); «...rector de *Oyaregui*» (1685, POF, BUF, 2); «Catalina de *Oyaregui* y Vertiz, mujer de Lorenzo de Elio» (1698, POF, BUF, 10); *Oyeregui* (c. 1700 [1566], POF, BUF, 1; 1784, POF, BUA, 4); «Lugar de *Oyeregui* del Valle de Vertiz Arana» (1792, POF, BUA, 1).

Oharra: Kontuan izatekoak dirudite *Oiar-*, *Oyar-* aldaerak dituzten XVII. mendeko hiru testigantzak.

Olazur. Zugarramurdi

Dokumentazioa: *Olasur* (1443, POF, BUA, 21); «sel de *Olasur-garaya*» (1443, POF, BUA, 22; 1584, POF, BUA, 2 atz.; 1752, POF, BUA, 3 atz.; 1785, POF, BUA, 3); *Olasurberea* (1443, POF, BUA, 22; 1584, POF, BUA, 2 atz., 10 atz.; 1752, POF, BUA, 3; 1845, POF, BUF, 2); «*Olasurberea*, sel del busto de Michelia» [Urdazubi] (1584, POF, BUA, 2 atz.); «...bustaliza de *Olasur*» (1630 [1182], POF, BUA, 11; 1745 [1203], POF, BUF, 1 atz.); *Olasur* (c. 1600, POF, BUA, 18; 1687, POF, BUA, 16); *Olasurcoattaca* (1687, POF, BUA, 33 atz.); «...termino de *Olasur* o Mugaroquia»

(c. 1700, POF, BUA, 2); *Olasurcoarria* (1711, POF, BUA, 31); «...sel de *Olasur*» (1776, POF, BUA, 3 atz.; 1785, POF, BUA, 3); *Olasurcoateca* (1776, POF, BUA, 12 atz.); *Olasurcoataca* (1845, POF, BUF, 4).

Oharra: Lekukotasunak *Olasur* formaren alde mintzo dira, erabat argi utziz aldaera hori ez dela 1880. urtera arte «la única vez que se documenta» (Belasko, 1996: 325).

Olejua / Olexoa

Dokumentazioa: «D. Diego de *Olexoa*» (1539, IEA, Olexoako fitxak); «...lugar de *Olexoa*» (1598, IEA, Olexoako fitxak); «D. Miguel Sanz de *Olexoa*» (1599, IEA, Olexoako fitxak); «...lugar de *Olexoa*» (1599, IEA, Olexoako fitxak); «abad de *Olexoa*» (1624, 1627, 1629, IEA, Olexoako fitxak); «Sanzho de *Olexoa*» (1631, IEA, Olexoako fitxak); «...lugar de *Olejua*» (1634, IEA, Olexoako fitxak); «...beneficiado de *Olexoa*» (1634, IEA, Olexoako fitxak); «Martin Gastea vecino de *Olexoa*» (1634, IEA, Olexoako fitxak).

Oharra: XVI eta XVII. mendeetako lekukotasun hauek *Olexoa* formaren alde mintzo dira.

Ordoki. Arizkun

Dokumentazioa: «Pedro de *Ordoqui*, jurado de la parroquia de Arizkun» (1591, POF, BUA, 16 atz.); «barrio de *Ordoqui*, de la parroquial del lugar de Arizkun» (1693, POF, BUF, 1).

Oronoz

Dokumentazioa: *Horonoz* (1584, POF, BUA, 5 atz.; 1607, POF, BUA, 1, 6 atz.); «Hernando de *Oronoz*, vecino de *Oronoz*» (1589, POF, BUA, 2); *Oronoz* (1620 [1366], POF, BUA, 1 atz.; 1685, POF, BUF, 1); «...heredad de pan sembrar en la parte llamada *Oronozburu*» (1685, POF, BUF, 1. ag., 1); «Palacio de *Oronoz*» (1709, POF, BUF, 1 atz.); «Palacio de *Horonoz*» (1709, POF, BUA, 6).

Osacain / Otsakain

Dokumentazioa: «...natural de *Otsacain*» [sic, 2 aldiz], (1766, BPA, BL, 3B, 44); *Otsacain* [sic, hiru aldiz] (1770, BPA, BL, 3B, 114); «... natural de *Otsacain*» (1772, BPA, BL, 3B, 180).

Oharra: Aipatzekoa da XVIII. mendean sei aldiz bildutako lekukotasun hauek *-ts-* afrikatua ageri dutela izenaren hasierako osagaian.

Pamplona / Iruña

Dokumentazioa: *Iruñea, Irunea* (1614, Iñ., 2011: 1266).

Oharra: Azpimarra daiteke Prudencio Sandoval Iruñeko apezpikuak 1614an argitara eman zuen *Catalogo de los obispos, que ha tenido la Santa Iglesia de Pamplona* [...] liburuan, Nafarroako hiriburuaren euskal ordaina aipatzen duen aldiro *Iruñea* edo *Irunea* erabiltzen duela, inoiz ez *Iruña*. Eta, gure ustez, *Iruñea* modu argian idatzitako lehenbiziko aipua ez bada, zaharrenetakoa da, izan ere, Goñi Gaztanbidek argitara emandako latinezko *Yrunia*, etab. lehenagokoak baitziren eta Jimeno Juríok emandako toponimoak geroagoak.

Saldias

Dokumentazioa: «En el lugar de *Saldies*» (1568, NEAN, DPR, 26. k.); *Saldies* (1623, NEAN, DPR, 53. k.).

Sarekoa. Zubietta

Dokumentazioa: *Sarea* (1860, 1890, 1927, 1933, 1982, 1990, Iñ., 1996: 79); *Sarecua* (1907, Iñ., 1996: 79); *Sarecoa* (1933, Iñ., 1996: 79).

Oharra: Izendapen ofiziala *Sarekoa* da, segur aski Zubietako oikonomoetan arrunta den *-koa* atzizkiaren aplikazioaren eraginez (ikus Iñ. 1996: 79, 428). Baina XIX. mendearen erdiaz geroztik jasotako dokumentazio idatzia eta 1991n bildutako ahozko testigantzak *Sarea* izendapenaren alde mintzo dira.

Suarbe

Dokumentazioa: *Suarbe* (1568, NEAN, DPR, 7. k.); «Joanes de Ynça abbad de las parrochiales de Oroquieta y *Xuarbe*» (1647, APA, EL, 1, 43); «Pedro de *Xuarbe*, cuyo es el palacio de *Xuarbe*» (1653, NEAN, DPR, 59. k.); «Juan de Orquin natural del lugar de *Xuarbe* y residente en el de Auza» (1781, NEAN, DPR, 23002/1 ka.).

Oharra: Kontuan izatekoak dira, bai *Xuarbe* aldaeraren alde mintzo diren XVII. eta XVIII. mendeetako lekukotasunak, bai eta Aingeru Irigarai³ XX.aren erditsuan argitaratu emandako oin-ohar interesgarri hori ere.

Sunbilla

Dokumentazioa: «...en el lugar de *Sumbill* [...] en el lugar de *Sumbilla*» (1494, NEAN, DPR, 23. k.); *Sumbil* (1495, NEAN, DPR); *Sumbilla* (c. 1500, NEAN, DPR, 21. k.); *Sumbil*, *Sumbilla* (1541, NEAN, DPR, 18. k.); «Las villas de Vera, Echalar, Eantzi, Aranaz, Sant Esteban, lugar de *Sumbill*...» (1543, NEAN, DPR, 9. k.); *Sumbilla* (1543, NEAN, DPR, 15. k.); «...lugar de *Sumbill*» (1561, NEAN, DPR, 12. k.); «Joanes de *Sumbill*, vezino del lugar de *Sumbill*» (1562, NEAN, DPR, 18. k.); *Sonbil* (1562, NEAN, DPR, 9. k.); «Maria de *Sumbil*» (1607, SPA, BL, 11); *Sunbilla* (1625, POF, BUA, 9. ag., 52); «Miguel de *Sumbil*» (1673, NEAN, DPR, 70. k.); «*Sumbil-landa*» (1772, POF, BUF, 2).

Oharra: *Sumbil* eta *Sumbill* aldaerak XVII-XVIII. mendeetan ere ageri dira.

Telleria. Urdazubi

Dokumentazioa: «...*Tejeria* del Monesterio» (1584, POF, BUA, 2 atz.; «...*Tejeria* del Monasterio» (c. 1600 [1486], POF, BUA, 1 atz.);

---

³ Herri izen honen ahoskerari dagokionez, honela zioen Aingeru Irigarai euskaltzainak: «la j tiene el sonido de x como ocurre en *Juarbe*, que los euskaldunes dicen *Xuarbe*» (A. Irigaray in «El euskera en Artajona», *Yakintza*, 1934, eta in *Geografía histórica de la lengua vasca* (siglos XVI al XIX), Edit. Auñamendi, 2. argitaraldia, 1960, 149-150).

«...barrio de *Telleria*» (c. 1600, POF, BUA, 73); *Tegeria* (c. 1600, POF, BUA, 76); «...barrio de *Tejeria*» (1725, POF, BUA, 2 atz.); «...barrio de *Texeria*» (1742, 1754, POF, BUA, 1); *Tellericolanda* [Urdaubi] (1780 [1584], POF, BUA, 26).

Tipulatze. Narbarte

Dokumentazioa: «...lugares de Narbarte Oyeregui y *Tipulaçe*» (1568, NEAN, DPR, 7. k.); *Tipulaçe* (1571, NEAN, DPR, 7. k.); «...lugar de *Tipulaçe*» (1573, NEAN, DPR, 26. k.); «...lugar de *Tipulaze*» (1575, NEAN, DPR, 26. k.); *Tipulaz* (1602, POF, BUA, 1 atz.; 1672, NEAN, DPR, 58. k.); «Juanes *Tipulaz*, alias buruluzea» [Legasa] (1607, POF, BUA, 2); «...termino redondo de *Tipulaz*-Huarte [Oieregi]» (1676, NEAN, DPR, 66. k.); *Tipulaz* (1690, NEAN, DPR, 84. k.); *Tipulaz* (1771, NEAN, DPR, 23002/1 ka.); «*Tipulaz* landa» [Oieregi] (1792, POF, BUA, 4 atz.); «...barrio de *Tipulaz*» (1792, POF, BUA, 4 atz.).

Oharra: Ikusten denez, XVI. mendean *Tipulaçe* edo *Tipulaze* zena, XVII.etik aitzina *Tipulaz* bilakatu zen, eta azken hau da gaur egun ahoz erabiltzen dena ere.

Tudela / Tuterera

Dokumentazioa: «Joanes de Çarandia alias *Tutera*» (1595, Iñ., 2011: 1274); *Tuterarena* (1639, Iñ., 1996: 545; Iñ. & Rek., 2018: 199); «...murio Bernardo Rapun, guarda de tabaco, natural de la ciudad de *Tutela* [sic]» (1736, BPA, HL, 1, 208).

Oharra: Iturenen dokumentatutako 1595eko lekukotasuna da gure ustez, oraingoz behintzat, Erriberako hiriaren euskal ordainaren testigantzarik zaharrena, 1639rako etxe baten izenean islatua gelditu dena⁴.

---

⁴ Lekukotasun hauen arabera, beraz, erabat baztertzekoa da Ricardo Ciérbidek (2002: 308) dioena: «En cuanto a *Tudela-Tutera* se consideró oportuno desechar el invento de *Tutera, porque era del todo punto de vista aberrante [...]».

Uharte Arakil

Dokumentazioa: «...cabe la villa de *Uarte de Valdaraquil*» (1540, NEAN, DPR, 18. k.).

Ultzama

Dokumentazioa: «Montes de Ezcaburu *Valdeuçama* y terminos de Ybargoyara» (1548, NEAN, DPR, 19. k.); «Val de *Uçamoa* [...] cle-recia de *Uçamoa*» (1600, POF, BUA); *Vlçama* (c. 1600, POF, BUA, 1); *Vlzamoa* [...] *Vlzamua* [sic] (c. 1600, POF, BUA, 1); *Vlzamoa* (1630, POF, BUA, 3); «Valle de *Vlzamoa*» (1651, POF, BUA, 3 atz.); «Valle de *Ulzama*» (1708, POF, BUA, 5); *Uzamoa* [...] *Ulzama* (1711, POF, BUA, 12); «*Petrus de Vlzamoa*» [Urdazubi], (1745 [1082], POF, BUF, 1 atz.); *Vlzama* (1781, POF, BUA, 10 atz.); «*Venta de Ulzama*» (1880-1890), POF, BUA, 2. ag., 1).

Oharra: Deigarriak dira XVII-XVIII. mendeetan zehar *-oa* amaierarekin ageri diren zazpi lekukotasun (horietako bat, gainera, XI. mendeko agiri bati erreferentzia egiten diona), bai eta *-ua* duen bat ere.

Urrutiña. Eratsun

Dokumentazioa: *Hurrutino* eta *Urrutino* (1546, NEAN, DPR, 11. k.); *Urrutiño* (1547, NEAN, DPR, 11. k.).

Oharra: Eratsungo auzo honen XVI. mendeko lekukotasunak *-no* / *-ño* atzizki txikigarriaren alde mintzo dira.

Usetxi

Dokumentazioa: *Ussexi* (1460, NEAN, DPR, 1. k.).

Zalain. Bera

Dokumentazioa: *Çalain* (1581, NEAN, DPR, 42. k.); «*Zalayn*, varrio de Vera [...] *Zalayn*, varrio de Lessaca» (1689, BPA, HL, 1, 37).

Ziga

Dokumentazioa: «Machico de Arreneche de *Zihiga* y Pedro de Navarrolaz de *Zihiga*» (1482, POF, BUA, 1. ag., 2 atz., 3 atz., in “Escritura de faceria entre el valle de Baztan, el Monasterio de Urdax y Zugarramurdi”); *Cihiga* (c. 1500, NEAN, DPR, 21. k.); *Ziga* (1584, POF, BUA, 6); «miguel de echandi vecino de Çuraurre de la parroquia de Çiga» (1627, POF, BUA, 20. ag., 70; 1643, POF, BUA, 1); *Ciga* (1631, POF, BUA); *Cihiga* (1756 [1482], POF, BUA, 2. ag., 3); «...rector de *Zihiga* y Berroetta» (1756 [1482], 1. ag., 3 atz.).

Oharra: Izenaren jatorriari dagokionez, adierazgarriak dira hasieran *Cihi-* / *Zihi-* daramaten lekukotasunak, XV., XVI. eta XVIII. mendekoak direnak.

Ziganda

Dokumentazioa: «Juan Martin Lozen, natural de *Ziguenda* [sic]» (1779, BPA, HL, 2, 20).

Zigaurre. Ziga

Dokumentazioa: «Martyn polit vezino de Çuraurre» (1573, NEAN, DPR); «...lugar de *Zuraurre*» (1630, POF, BUA, 6 atz.; 1660, POF, BUA, 3 atz.); «miguel de echandi vecino de Çuraurre de la parroquia de Ciga» (1631, POF, BUA); «barrio de *Zuraurre*» (1656, POF, BUF, 7); «vecino de *Zudaurre* [sic, behin edo bertze]» (1660, POF, BUA); *Zuraurre* (1668, NEAN, DPR, 72. k.); «Construcción del puente de piedra llamado Zubizabaletaco Larran que esta entre los lugares de Irurita y *Zuraurre*» (1668, NEAN, DPR, 72. k.).

Oharra: Nahiko argia da, ematen duenez, *Zuraurre* dela auzo honen jatorrizko izena eta ez *Zigaurre*.

Zilbeti

Dokumentazioa: «Joanes de *Cilveyti*, alchatero» (1567, NEAN, DPR, 24. k.); «Joanes de yriarte, alias *Cilbeyti*» (1573, NEAN, DPR,

25. k.); «Joanes de yriarte, alias *Cilbeti*, de Çubieta» (1585, NEAN, DPR, 25. k.); «Miguel de Çilbeti, jurado de Esnoz» (1671, POF, BUA, 280).

Oharra: XVI. mendeko bi lekukotasunetan *-beyti* / *-veyti* da ageri dena.

2.1.2. Gipuzkoakoak

Gipuzkoa

Dokumentazioa: «...Provincia de *Ypuzcoa*» (1645, IPA, EL, 4, 3); «murio en Berastegui, en la Provincia de *Ypuzqua*» (1686, APA, HL, 1, 64); «Francisca de Borda natural de Alca de la provincia de *Ipuzcoa*» (1690, ITUA, Ind., 1. lib.); «Juan de *Ypoucha*, natural de los Alduides, pasando el termino de Yanzi se ahogo y se encontro su cuerpo al par de Zalainzar» (1777, BPA, HL, 2, 3).

Alonimoa:

Dokumentazioa: «...se trayga de la *Provincia* vn official carbonero esperto...» (1617, POF, BUA, in “Concordias de la villa de Aranaz y los dueños de la casa y herrería de Arranibar”); «...un pobre de la *Provincia* que andaba pidiendo limosna ostiatim» (1719, BPA, HL, 1, 154); «...murio una muchacha de la *Provincia*, pobre» (1734, BPA, HL, 1, 204).

Oharra: Ikusten ahal denez, Nafarroan Gipuzkoa aipatu nahi zenean, XVII. eta XVIII. mendeetako gaztelaniazko testuetan *Provincia* alonimoa modu nahiko arruntean erabiltzen zen.

Pasaia

Dokumentazioa: «Martyn de Peña habitante en *Pasaia* que es en la provincia de Guipuzcoa» (1610, SPA, BL, 16 atz.).

Oharra: Interesgarria da *Pasaia* euskal izendapena XVII. mendearen hasierako Sunbillako dokumentazioan ageri izana.

2.1.3. *Ipar Euskal Herrikoak***Ainhoa**

Dokumentazioa: «...Frater Petrus de *Añoa*, Dei Gracia Abas Monasteri de Urdax» (1082, POF, BUA in “Escritura de donacion del Rey a Pedro de Asnares”); «...fray Martin de *Añoa* susprior y calonge, fray Pedro de *Añoa* granero y calonge, Fray Joan de *Añoa* calonge, fray Martin Sanz de *Añoa* calonge, fray Juancheco de *Añoa* racionero [del monasterio de Vrdax]» (1443, POF, BUA, 9); *Aynoa* (1564, NEAN, DPR, 19. k.); «Maria Joan de *Añoa*» (1579, LPA, BL, 1, 46 atz.); «Carlos de *Añoa* hijo de Martin de *Añoa*» (1582, LPA, BL, 1, 52 atz.); «herreria de *Añoa*» (1584, POF, BUA, 3 atz.); «...la endrecera y puesto donde se juntan los dos ríos que vienen de Hororbidea y de *Añoa* que es de la herreria bieja del monesterio» (1584, POF, BUA, 14 atz.); «...rio que baja de la herreria de *Añoa*» (1600, POF, BUA, in “Compromiso y sentencia arbitraria entre el valle de Baztan y el Monasterio de Urdax”); «Catalina de *Añoa*» (1621, LPA, EL, 2, 206 atz.); «Maria de *Añoa* y Miguel de *Añoa*» (1634, LPA, EL, 2, 230 atz.); «Joanes de Fagoaga, natural de *Añoa*» (1659, APA, EL, 1, 53 atz.); «Catalina de *Añoa*» (1681, LPA, HL, 3, 201); «Miguel de *Aynoa*, vecino de *Aino*a» (c. 1700 [1527], POF, BUA, 1); «los abuelos maternos [de Ursula Josepha Simona de Zuaznabar] fueron don Nicolas de Aragorri natural de Endaia y doña Juana de Olavide, su legitima muger natural de *Añoa*» (1771, BPA, BL, 3B, 142); «Petrus de *Añoa* abad del monasterio de Vrdax» (1745 [1360], POF, BUA, 1); *Añoa* (1782, POF, BUA, 1, 1 atz.).

Oharra: Azpimarratzekoa da *Añoa* formaren lekukotasun ugari ageri direla Nafarroa Garaiko eremu honetako dokumentazio zaharrear, modu arruntean egiaztatzen baita XI. eta XVIII. mendeen arteko agerietan.

Akize

Dokumentazioa: «...Jose Lorenzo de Aguirre murio en *Aquiz*» (1776, BPA, HL, 1, 428).

Oharra: *Aquiz* [sic], ez *Aquize* edo *Aquice*.

Arrangoitze

Dokumentazioa: «Ana Francisca *Arrangoiz* murio en Ichasu, Reyno de Francia» (1776, BPA, HL, 1, 425).

Oharra: *Arrangoiz* [sic], ez *Arrangoize* edo *Arrangoice*.

Azkaine

Dokumentazioa: «Fray Lorenz de *Azcain*» [Urdazubi] (1443, POF, BUA, 1); *Azcayn* (1566, NEAN, DPR, 16. k.); «...murio Estebania de Iturbide, natural de *Azcain*» (1723, BPA, HL, 1, 171); *Azcain* (1750, POF, BUA; 1764, NEAN, BPR); *Azcayn* (1765, NEAN, BPR)⁵; «...lugar de *Azcain*» (1788, LPA, EL, 5, 164 atz.); «Francisco Esteban de Peña murio en *Azcain*» (1804, BPA, HL, 2, 204).

Jean Elizalde euskaltzain azkaindarrak 1930eko hazilaren 27an Azkainen egindako «Euskaltzaindian sarrera» hitzaldian (*Euskera*, 1931) honako hauek ageri dira: «*Azkaingo* hefi edefeko» (70. or.); *azkaindar* (73. or.). Eta Lacombek emandako erantzunean: «*Azkaini* duzun atxikimendua» (78. or.); «*Azkaingo* hefian dut nik nire etxea, xoko polit batean umilki gordea» (78. or.); «*Azkaingo* eskuara» (83. or.).

Oharra: Herri honen euskal izen arautua *Azkaine* bada ere, lekukotasun hauek guztiak *Azkain* aldaeraren alde mintzo dira.

Barkoxe

Dokumentazioa: «Petrisanz de *Barcoyx*» (1539, Iñ., 1996: 244; 1544, Iñ., 1996: 285); «Thomas de *Barcox*, presbitero de Ituren» (1593, APA, EL, 1, 6 atz.); «Joanes de *Barcox*» (1620, Iñ., 1996: 49); «Miguel de *Barcoz*» [Lasa] (1669, POF, BUA, 6, 7); «...la dicha Maria de *Barcox* [...] es bruxa» (1676, Iñ., 1996: 541).

---

⁵ 1764. eta 1765. urteetako lekukotasunak Jose Mari Zelaieta Errandonea ikertzaile beratarrek emanak dira.

Biarritz

Dokumentazioa: «Pedro de yriarte rector de *Mearriz* [sic, zenbait aldiz] y canonigo de Bayona» (1631, POF, BUA, 28. ag., 14), *Meharritz* (1631, POF, BUA, 37. ag., 22); «...de *Mearriz* [...] y canonigo de Bayona» (1634, POF, BUA).

Biriatu

Dokumentazioa: «...natural de *Veriatu*» (1771, BPA, BL, 3B, 145; 1772, BPA, BL, 3B, 186); «Domingo Barreneche murio en *Beriatu*, Reyno de Francia» (1776, BPA, HL, 1, 427).

Kanbo

Dokumentazioa: «...murio Maria Echeverria, natural de *Gambo*» (1736, BPA, HL, 1, 209); *Gambo* (1745, BPA, HL, 1, 255).

Oharra: XVIII. mendeko bi lekukotasun hauek forma zaharraren hasierako G- mantentzen dute.

Larresoro

Dokumentazioa: «...murio Erlosanz, vezino de *Larresoro*, Probinzia de Labort» (1720, APA, HL, 1, 93); «...Aroztegui, natural de *Larresoro*» (1765, BPA, BL, 3A, 25).

Senpere

Dokumentazioa: «...herron [sic] de *Sanper*» (1584, POF, BUA, 7); *Semper* (1586, POF, BUA, 2 atz.); *Senper* (c. 1600, POF, BUA, 4; 1789, POF, BUA, 4); «*Semper*, provincia de Labort» (1725, POF, BUA, 2, 2 atz.); «Juan de Iriart, natural de *Semper*, se encontro ahogado en el Rio junto a Endarlasa, termino de Vera» (1770, BPA, HL, 1, 380); «Miguel Larralde natural de *Semper*» (1806, BPA, HL, 2, 222).

Urepele

Dokumentazioa: *Vrepela* (1671, POF, BUA, 286 atz.); «...la regata que nace debaxo de Ausaroicogaña y baja a *Vrepela*» (c. 1700, POF,

BUA, 1); «...la regata de *Vrepela* subiendo los montes para Ronzesvalles» (1785, POF, BUA, 1 atz.).

Oharra: Herri honen euskal izen arautua *Urepele* bada ere, aurkitutako lekukotasun hauek jatorrizko *Urepel* aldaeraren alde mintzo dira ematen du, alde batera utzi gabe XVI., XVII. eta XVIII. mendeetan dokumentatzen den *Urepela* aldaera.

Urruña

Dokumentazioa: «*Urruña*, provincia de Labort» (1706, BPA, HL, 1, 108).

Zuberoa

Dokumentazioa: «...Juan de Hugarte frances, natural de *Ziberua* [sic]» (1789, BPA, HL, 2, 89).

2.2. Bertze zenbait toponimo

2.2.1. Oronimoak

Adi

Dokumentazioa: *Ahadi* (1784, POF, BUA, 1); *Ahadi* (1785, POF, BUA, 1 atz.).

Oharra: *Ahadi* aldaera ageri da XVIII. mendeko bi testigantzetan, oraindik ere inguruan, Bankan erraterako, ahoz ahoskatzen den moduan.

Alkaxuri

Dokumentazioa: *Alcachury* (1660, POF, BUA, 1 atz.); *Alcasuri* (1733, POF, BUA, 3 atz.); *Alcachuri* (1769, POF, BUA, 3; 1790, POF, BUA, 12; 1856, POF, BUA); *Alcachuraldea* (1790, POF, BUA, 12 atz.).

Alkurruntz

Dokumentazioa: «*Alcurrunz superior, Alcurrunz inferior*, bustalizas del Palacio de Irurita» (1576 [1230], POF, BUA, 16); «*Alcurruzberrea*, sel del busto de Michelia» (1584, POF, BUA, 2 atz.); «*Alcurruz behere*a sel del busto de Michelia por la parte de Orobidea» (1584, POF, BUA, 2 atz.); «...pusieron por mojon una gran piedra junto a un regacho de *Alcurruz beherea*» (1654, POF, BUA, 1); «sel de *Alcurruzco behosaroya* por la parte de Orobidea» (c. 1700, POF, BUA, 1); «sel de *Alcurruz saroya* por la parte de Orobidea»; (c. 1700, POF, BUA, 1); «monte *Alcurrunz*» (1762, POF, BUA, 2 atz.); «*Alcurruz* que segun escritura de 1654 se llamaba Peña de Aguila» (1784 [1654], POF, BUA, 6 atz.); «*Alcurrunzbehera* o *Arluce* [...] *Alcurrunzbehera* o *Arluz*» (1845, POF, BUA, 3).

Oharra: Ematen duenez, *Alkurruntz* forma *Alkurruz*-tik bilakatutakoa da, eta azkeneko bi testigantzek *Arluze* edo *Arluz* mendia *Alkurruntz* bera dela diote, ez bertze bat.

Aralar

Dokumentazioa: «...el termino de Yruleguy que es situado en la tierra de Arayz y se affruenta de todas partes con terminos del lugar de Leçaeta y con terminos de Betelu y Herrazquin y con el termino de *Aralarre*» (1546, NEAN, DPR, 16. k.); «...que se affruenta de una parte con los terminos de Betelu y de la otra con los terminos de Herrazquin y de la otra con el termino realenco de *Aralarr* y de la quarta con el termino del señor de Heraso» (1556, NEAN, DPR, 15. k.).

Oharra: XI. eta XII. mendeetako *Aralarre* lekukotasun ezagunak XVI.enean ere badirau.

Ekaitza

Dokumentazioa: «*Ecayzgaraycoa* sel que esta a la parte de Yturen y Vidassoa» (1613, POF, BUA, 4); «*Ecayzberrecoa* sel que esta a la parte de Yturen y Vidassoa» (1613, POF, BUA, 4); «...arroyo de *Ecay-*

za» [Arantza]; «...sel de *Ecayz garaycoa* [...] sel de *Ecayz berea* [...] sel de *Ecayzberecoa*» (1619, POF, BUA, 3 atz.)

Oharra: Lekukotasunen arabera, izen hau kasu absolutiboan *Ekaitza* (-a) dela ematen du.

Irakurri

Dokumentazioa: «...menas y meneras de *Ydocorri* [...] un agujero grande nuevo para buscar e sacar mena por de dentro de la tierra azia los abismos en los termynos del lugar dezcurra en *Ydocorri* en la parte y endreçera llamada *Yturriça*» (1539, NEAN, PDR, 20. k.).

Oharra: Antza denez, mendi honen egungo *Irakurri* izendapen ofiziala –XX. mendeko testigantzen arabera ezarria–, XVI. mendean ageri den jatorrizko *Ydocorri*-tik bilakatutakoa izan daiteke. Kontuan izatekoa da, halaber, Nafarroako Aizpurgi herrian ere badela *Idokorri* izeneko mendia, 1064. urtetik gaur egun arte horrela dokumentatua.

Otsondo

Dokumentazioa: «...sel del busto de *Michelia* en *Otsondo*» (1584, POF, BUA, 2 atz.); «...sel del busto de *Michelia* en *Osondo*» (1584, POF, BUA, 4, 11 atz.); «...sel del busto de *Michelia* en *Hossondo*» (1584, POF, BUA, 2 atz.); «...sel del busto de *Michelia* en *Ossondo*» (1584, POF, BUA, 10 atz.); «sel de *Otsondo* en lo propio del Valle de *Baztan*» (c. 1700, POF, BUA, 1); *Otsondo* (c. 1700 [1660], POF, BUA, 1 atz.); «...calzada en el camino a *Osondo*» (1736, POF, BUA, 11); «...sel de *Otsondo*» (1748, POF, BUA, 2); *Otsondocogaña* (1748, POF, BUA, 2); «*Otsondo* en el camino real desde *Maia* para *Vrdax*» (1752, POF, BUA, 6); «...sel o llano de *Otsondo*» (1757, POF, BUA, 5 atz.); «...sel y paraje llamado *Otsondo*» (1766, POF, BUA, 1 atz., 8, 9); *Otsosondo* (1769, POF, BUA, 1); *Otsondo* (1776, POF, BUA, 14 atz.); *Otsondocogaña* (1776, POF, BUA, 14 atz.); «monte de *Otsosondo*» (1778, POF, BUA, 1); *Otsondocogaña* (1789, POF, BUA, 14); *Otsondo* (1850, POF, BUA, 4, 5 atz.).

Oharra: Agiri zaharretan XVI. mendeaz geroztik dokumentatzen den *Otsondo* izendapena da oraindik ere euskaraz bizirik dirauena.

2.2.2. Hidronimoak

Basakaitz

Dokumentazioa: «...el rio que descende de la endreçera llamada *Basacayz* el cual divide los terminos de Ezcurra y Erasun» (1543, NEAN, DPR, 10. k.); «Endreçera de *Basacayz* que es del dicho lugar de Ezcurra [...] asta el prado de Sarrudico lecea» in “Contrato de faceria entre Ezcurra y Herasun” (1547, NEAN, DPR, 12. k.); «... el agua que corre de *Bassacayça*» (1551, NEAN, DPR, 15. k.); «... el dicho rrio que baxa de Ezcurra y *Basacaiça*» (1551, NEAN, DPR, 22. k.).

Oharra: Basaburua aldean sortu eta Eratsun eta Ezkurra herriek muga egiten duten tokitik pasatzen den erreka da *Basakaitz*, Ezkurra ibaian isurtzen dena.

Orabidea

Dokumentazioa: «...en *Ororbidea*, punto del comienzo del termino redondo que pretende tener el monasterio» (1584, POF, BUA, 3); «*Hororbideberrea*, sel del busto de Michelia entre Baztan y Vrdax» (1584, POF, BUA, 2 atz., 10 atz.); «*Ororbideberrea*, sel del busto de Michelia» (1584, POF, BUA, 4); «...rio de *Hororbidea*» (1584, POF, BUA, 3 atz., 9 atz.); «...la endreçera y puesto donde se juntan los dos ríos que vienen de *Hororbidea* y de Añoa que es de la herreria bieja del monesterio» (1584, POF, BUA, 14 atz.); «...rio de *Ororbidea*» (1584, POF, BUA, 3 atz.); «...el rio que baja de *Ororvidea*» (c. 1600 [1584], POF, BUA, 78); «...en *Orovide*, limite de Baztan con Zugarramurdi» (c. 1600, POF, BUA, 53); «en *Orovide*, limite de Baztan con Zugarramurdi» (c. 1600, POF, BUA, 55); «*Ororbidebeerea*, sel de Michelia» (c. 1600 [1584], POF, BUA, 1); *Ororbidea* (1622, POF, BUA, 20 atz.); *Orozvide* (c. 1630, POF, BUA, 12 atz.); *Ororbidea*

(1652, POF, BUA, 1 atz.); «rio de *Orobidea* que baxa tocando las tapias de la huerta del dicho monasterio» (c. 1700 [1482], POF, BUA, 2 atz.); «*Orobide beherea*, sel en lo propio del Valle de Baztan» (c. 1700, POF, BUA, 1); «rio llamado Hugarana u *Oravidea*» (c. 1700, POF, BUA, 1); «Hugarana u *Ororvidea*» (1711, POF, BUA, 36); *Orozvidea* (1711, POF, BUA, 26); *Orobidea* (1725, POF, BUA, 3); *Orabidea* (1725, POF, BUA, 1); *Orobidea* (1727, POF, BUA, 1 atz.); «...venta de árboles de robre y haya en *Orobidea*» (1731, POF, BUA, 3 atz.); *Orobidea* (1744 [1609], POF, BUA, 1); *Orobidea* (1762, POF, BUA, 2 atz.); «rio llamado *Orovidea* o Vgarana» (1771, POF, BUA, 4); «rio llamado Vgarana u *Orovidea*» (1776, POF, BUA, 10); «...herreria que el Monasterio pretendia construir a la ribera del río *Orozvidea*» (1779 [1584], POF, BUA, 2); «...rios que vienen de *Ororbidea*» (1780 [1584], POF, BUA, 26); «*Orobia*, castañal en termino comun del valle» (1786, POF, BUA, 2 atz.); «*Orovidea* o Ugarana» (1798, POF, BUA, 4 atz.); «...molino de *Orobidea*» (1825, POF, BUA, 1); «...molino de *Orabidea*» (1825, POF, BUA, 1); «...molino de *Orovidea*» (1841, POF, BUA, 1 atz.); «...molino de *Orobidea*» (1845, POF, BUA, 4).

Honako toponimo hauek ere dokumentatzen dira:

Orolarr, *Oralar*, *Orolari* (1584, POF, BUA); *Orelarre* (1600, 1753, POF, BUA).

Oharra: Ikusten ahal denez, XVI. eta XVII. mendeetako lekukotasun ugariak *Ororbidea* aldaera erakusten dute, bai eta XVIII.ean ere ageri den pare batek. *Orozvidea*, *Orobidea* eta *Orabidea* aldaerak XVIII. mendetik honat dokumentatzen dira. Beraz, zail da izendapen honen oinarria *Orobidea* ‘camino del oro’ dela defendatzea (Belasko, 2000: 496). Dena dela, ikertzaile honek aitortzen du berak emandako definizio hori hagitz zalantzazkoa dela.

Zumarrezta

Dokumentazioa: *Çumarrixta* (1546, NEAN, DPR, 11. k.; 1547, NEAN, DPR, 12. k.); «...martinu de *Cumarrixta*, ferron de Recu-

ma, vezino de Leyça» (1566, NEAN, DPR, 18. k.); «Joanes de Çubiri, hermano de don Pedro de Çubiri que estuvo por ferron en Çumarrizta» (1587, NEAN, DPR, 39. k.); «Cristobal de Zumarrizta, maestro cantero, vezino de Lezo» (1659, NEAN, DPR, 71. k.); *Zumarrizta* (1750, ITUA); «...ferreria de *Zumarrizta*» (1832, NEAN, DPR, 4. k.).

Oharra: *Zumarrizta* aldaeraren lekukotasunak ugariak dira XVI-XIX. mendeetan zehar. Forma horretaz gain ageri den *Zumarrista* eta gaur egun erabiltzen diren *Zumarresta* eta *Zumarrezta* formak, ematen duenez, jatorrizkoaren aldaerak dira.

2.2.3. Bertzelakoak

Aranibar

Dokumentazioa: «...ferrona de *Aranibar*» (1549, NEN, DPR, 21. k.); «...ferron de *Aranibarr*» (1559, NEAN, DPR, 10. k.); «Joanes de *Arranibar* dueño de la casa y herreria de *Arranibar*» (1617, POF, BUA 1, 1 atz., 5 atz.); «Joan de *Aranibar*, cuyo es *Aranibar*» (1617, POF, BUA, 7); «Juan de *Aranibar* cuyo es el palacio de *Aranibar*» (1623, POF, BUA, 3. ag., 37); *Arranibar* (1629, APA, HL, 1, 17 atz.); «Joanes de *Arranibar* alias beguileun» (1630, APA, HL, 1, 19).

Oharra: *Aranibar* eta *Arranibar* ageri dira maiz eta aldi bertsuetan biak. Gaur egun erabiltzen dena *Aranibar* da, bai toponimoari dago-kionetan, bai horretatik sortutako familia deituretan ere. Ematen du *-rr-* eta *-r-* kontsonanteen arteko txandaketa garbia dela izen hone-tan, nahiz eta erran izan den «la confusión entre *-rr-* y *-r-* no ocurre en vascuence» (Belasko, 1996: 264).

Asura

Dokumentazioa: *Asura arana* (1531, NEAN, DPR, 16. k.); «...en-dreçera de *Asura arana*» (1546, NEAN, DPR, 11. k.); «...ferrando de Herassun, ferron de la ferreria de *Asura*, vezino del lugar de Hera-

ssun» (1549, NEAN, DPR, 19. k.); «...ferrería de *Asura*, de Erasun» (1552, NEAN, DPR, 8. k.); «...ferron de *Asura*» (1556, NEAN, DPR, 23. k.); «En la cassa de anotación de la fabrica real de *Asura*, jurisdicción del lugar de Herasun» (1743, NEAN, DPR); «...en los terminos de *Asura arana*» (1832, NEAN, DPR, 4. k., in “Facería de yerbas y aguas entre Erasun y Beinza-Labayen”).

Oharra: Antza denez, *ola* edo *etxea* aipatzean *Asura* deitzen zitzaion, baina dermio zabalagoa adierazi nahi zenean *Asura arana*.

Axular

Dokumentazioa: «*Axular*, sel del busto de Michelia» (1584, POF, BUA, 2 atz., 10 atz.); *Axularrena* [casa de Vrdax] (1584, POF, BUA, 14 atz.); *Axularena* [casa en Leorlas] (1584, POF, BUA, 16 atz.); «*Ajular*, sel del busto de Michelia» (1584, POF, BUA, 4); «*Axular*, sel de Michelia» (c. 1600 [1584], POF, BUA, 1); *Ajularena* (c. 1600 [1584], POF, BUA, 79); *Ajular* [casa en Vrdax] (1619, POF, BUA, 1); «Pedro de *Axular*, licenciado, de Sara, arrendador de los cuartos de las Cinco Villas y Valle de Baztan» (1625, POF, BUA, 7. ag., 50); «Pedro de *Axular*, rector de Sara» (1627, POF, BUA, 24. ag., 83 atz.); «Juana Xelay, viuda, casera en *Axular*» (1647, POF, BUA, 1); *Ajular* [casa en Vrdax] (1652, POF, BUA, 1); *Achular* [casa de Vrdax] (1688, POF, BUA, 1); «casa de *Ajular* propia del Monasterio» (1736 [1688], POF, BUA, 2); «...puesto llamado *Axular*» (1738, POF, BUA, 1); «casa vecinal propia del Monasterio llamada *Ajular*» (1748, POF, BUA, 3 atz.); «*Axular*, sel del Termino Redondo de Vrdax» (1753, POF, BUA, 2 atz.); «una pieza de pan sembrar en el puesto llamado *Axular*» (1754, POF, BUA, 1); «*Ajular*, sel en el Termino Redondo del Monasterio» (1776, POF, BUA, 21); «sel de *Ajular*» (1779, POF, BUA, 6 atz.); *Asular* (1784, POF, BUA, 2 atz.); *Ajular* in “Ejecutorial de 1748 se dice que es sel que el Valle poseía en el Término Redondo y que debía transferir al Monasterio” (1787 [1748], POF, BUA, 3); «casa llamada *Asular*, a diez minutos del pueblo en dirección al puente» (1850, POF, BUA, 5 atz.); «monte llamado *Asura* o *Asular*» (1850, POF, BUA, 8); «monte de *Asura* o *Asular*,

tasado en 240 reales» (1851, POF, BUA, 1 atz.); «casa llamada *Asular* y sus bienes, tasado en 24.179 reales y 24 maravedíes» (1851, POF, BUA, 1 atz.).

Oharra: Lekukotasun hauen arabera, zalantzakoa dirudi, noizbait adierazi den bezala, *Atsular* izaten ahal dela izen honen oinarrizko forma.

Bereterzubia

Dokumentazioa: «...el puente llamado *Bereterçubia* cabe Repaz» [entre Narbarte, Oieregi y Tipulatze] (1553, NEAN, DPR, 15. k.); «el puente de *Bereterçubia*» (1557, NEAN, DPR, 17. k.); «...edificaron un puente de piedra [Bereterçubia] al río que vaxa de Baztan y entra en el valle de Vertiz» (1568, NEAN, DPR, 7. k.).

Oharra: Oieregitik Narbarterako sarreran dagoen zubi ederrari (ikus argazkia) zegokion izendapena da.

1. irudia. Oieregitik Narbarterako sarreran dagoen zubia

Iturria: Andres Iñigo Ariztegi

Lamiarrieta

Dokumentazioa: «...en la endreçera llamada *Lamiarrieta* [...] lugar donde se reunian los de un quartel de Baztan que hacian Arizcun Herraçu y Azpilcueta...» (1594, NEAN, DPR, 43. k.); «...pieza de *Lamierrita* afrontada con molino de Vrsua y pieza de Enecorena de Arizcun» (1691, POF, BUF, 1. ag., 1); «Palacio de *Lamierrita*» (1777, POF, BUF, 1 atz.); «Puente de *Lamierrita*» (1779, POF, BUF, 19. ag., 23); «Fuente de *Lamierrita* que esta junto al puente» (1803, POF, ADA); «...feneral junto al molino afrontado con posesiones de *Lamiarrieta*» (1823, POF, ADA, 2); *Lamierrita* (1851, POF, BUA, 3. ag., 1).

Oharra: Lekukotasun zaharrenean *-arri-* ageri da, ondoren *-erri-* bilakatua.

3. Zenbait ondorio

Lortutako lekukotasun historikoek zenbait ondoriotara iristeko bidea irekitzen dute edo, gutxienez, argi ematen, bertzeak bertze:

- a) Zenbait izenen etimologia argitzen laguntzeko: *Aizpilcoeta*, *Aizpilcueta* (Azpilkueta), *Urquidi* (Aurkidi), *Zihiga* (Ziga).
- b) Izen batzuen oraingo formaren antzinatasuna egiaztatzeko: *Agoitz* (Aoiz / Agoitz), *Alquerdi* (Alkerdi), *Aranza* (Arantza), *Axular*, *Elbete*, *Erroibar*, *Gorostapalo*, *Iganzi* (Igantzi), *Iruñea* (Iruña), *Irundain* (Ilundain), *Lamiarrieta*, *Mugairi*.
- c) Zenbait toponimok deituretan edota familia izenetan ere duten presentzia egiaztatzeko: *Amayur* (Amaiur), *Irunberri* (Nafarroako herri edo udalerrri baten erreferentzia izaten ahal den kasuetan).
- d) Toponimo batzuen forma absolutiboa artikuluduna den ala ez argitzeko, hala nola *Apaioa* (-a), *Ekaitza* (-a), edo egungo forma artikulugabea, garai batean artikuludun gisa erabiltzen zela egiaztatzeko *Ainzialdea* (Aintzialde), *Ayçanoa* (Aintzano).

- e) Izen batzuek izan dituzten zenbait aldaeraren berri izateko: *Albandoz* (Almandoz), *Aranza* (Arantza), *Aizpilcoeta*, *Aizpilcueta* (Azpilcueta), *Cilbeyti* (Zilbeti), *Egui* (Eugi), *Berriçun* (Berrizaun), *Igurin* (Igunin), *Igua* (Igoa), *Larrasoro* (Larresoro), *Oyaregui* (Oieregi), *Uzamoia*, *Vlzama*, *Vlzamoia*, *Vlzamua* (Ultzama), *Xuarbe* (Suarbe), *Ychalar* (Etxalar).
- f) Izen batzuen lekukotasun zaharren bilakaera egiaztatzeko: *Tornaque* > *Dornaku*, *Gambo* > *Kambo*.
- g) Zenbaitetan eskribauek gaztelaniazko agiri administratiboetan, euskarazko izenen mailegu gisa edo, sorrarazi dituzten izendapenak: *Cuatro pueblos* (Lauerrik), *Cuatro villas* (Basaburu Txikiko lau herriak).
- h) Jadanik galduta dauden zenbait toponimok izan duten bizi luzea egiaztatzeko: *Ibargoiara* erraterako, bai eta orain arte jaso ez diren izen batzuen berri izateko ere: *Bereterzubia*, *Garaierria*.
- i) Oraingo toki izen arautu edota ofizial batzuen jatorrizko izena ezagutzeko: *Aurtiz* (Aurtitz), *Azcain* > *Azkain* (Azkaine), *Idocorri* > *Idokorri* (Irakurri), *Illecu* > *Illeku* (Illekueta), *Labandibar* (Landibar), *Leorlas* > *Leorlats* (Leorlaz), *Lozabien* > *Lotzabien*, *Olasur* (Olazur), *Ororbidea* (Orabidea), *Sarea* (Sarekoa), *Urepel*, *Urepela* (Urepele), *Urquidi* > *Urkidi* (Aurkidi), *Urrutiño* (Urrutiña), *Zuraurre* (Zigaurre).
- j) Toponimo batzuen euskarazko aldaeraren erabilera ezagutzeko edota noiztik diren ezagunak egiaztatzeko: *Girgillao* (Guirguillano), *Irundain* (Ilundain), *Iruñea* (Iruña), *Otsacain* > *Otsakain* (Osacáin), *Pasaia*, *Tutera* (Tudela).
- k) Izen batzuek mendeetan zehar izan duten txandaketaz jabetzeko: *Aranibar* / *Arranibar*.
- l) Toponimo batzuen egungo ahoskerarekin bat datozen aspaldiko testigantza historiko batzuk egiaztatzeko: *Ahadi* (Adi), *Añoa* (Ainhua), *Axular*, *Azkain* (Azkaine), *Otsondo*.

4. Eranskina

4.1. *Eli(a)* osagarria daramaten toponimoak

Osagarri hori duten dozena bat toponimo, behinik behin, dokumentatu ahal izan dira XVI-XVIII. mendeetako agiritan Belate, Baztan, Urdazubi, Zugarramurdi, Aldude eta Orreagari dagokien eremuan. Honako hauek:

Alduideelia. Aldude

Dokumentazioa: «...el vizconde de Echauz atento a poner y puso un nuevo busto de bacas en los dichos montes de Alduide y le puso por nombre *Alduide helia* recogiendo grande numero de bacas y bueyes de vezinos particulares de Bayguer y haciendoles pagar cantidades de dineros asi por acogerlos como por la yerba que gozaban en los dichos montes como si el fuera señor dellos» (1613, POF, BUA, 4).

Animelia. Urdazubi-Baztan

Dokumentazioa: «...busto de *Animelia* del Monesterio» [Urdazubi] (1584, POF, BUA, 2 atz., 9 atz., 12, 13; 1600, POF, BUA, 1 atz., 2, 2 atz.; 1607, POF, BUA, 5; c. 1700, POF, BUA, 6 atz., 7; 1780 [1584], POF, BUA, 23 atz., 24; 1786 [1584], POF, BUA, 1); «...busto de *Animeelia*» (1584, POF, BUA, 10 atz.); «...busto de *Anime elia*» (1584, POF, BUA, 11); «...busto de *Arimelia* del Monesterio» (1584, POF, BUA, 2 atz., 6; 1769 [1482], POF, BUA, 11).

Antsomotzelia. Orreaga

Dokumentazioa: «*Ansomezelia* y *Fermerelia* bustos que la casa de Roncesballes tiene de continuo invierno y verano en los montes de Anizlarrea y Astabizcar» (1638, POF, BUA, 1 atz., 2, 2 atz.); «... busto de *Anssomezelia* y *Fermerelia*» (1643, POF, BUA, 1); «el cabil-do de la Casa Real de Roncesballes tiene dos bustos de vacas en los terminos de Anizlarrea llamados *Anssomozelia* y *Fermer elia* para los inviernos [...] los veranos pasan a Altabizcar y Garazportua, ambos terminos propios de Roncesballes» (c. 1650, POF, BUA, 1).

Belateelia

Dokumentazioa: «...dicho sel [de Elordi Urdinsu, llamado tambien Errebelu y Busto de Belate, y tema de conflicto entre el valle de Baztan y la villa de Lantz, así como con Ultzama, con cuyos términos confina] lo han gozado los de Baztan y han construido en el chozas y cabañas mientras duro el busto de *Velate elia* [...] dice estar el dicho sel en medio de los dos caminos de Velate y Odolaga» (1651, POF, BUA, 1, 2, 3).

Bizcondeelia. Aldude

Dokumentazioa: «...busto de bacas de *Bizconde elia* junto a los mojones de Erro y Eugui que el bizconde de Echauz ha cambiado de nombre al de Recart elia por querer adquirir alguna posesion mas y otras cosas» (1612, POF, BUA, 2); *Vizconde helia* «...el vizconde de Echauz atento a poner y puso un nuevo busto de bacas en los dichos montes de Alduide y le puso por nombre Alduide helia recogiendo grande numero de bacas y bueyes de vezinos particulares de Bayguer y haciendoles pagar cantidades de dineros asi por acogerlos como por la yerba que gozaban en los dichos montes como si el fuera señor dellos» (1613, POF, BUA, 4).

Fermerelia. Orreaga

Dokumentazioa: «...Ansomezelia y *Fermerelia* bustos que la casa de Roncesballes tiene de continuo, invierno y verano en los montes de Anizlarrea y Astabizcar» (1638, POF, BUA, 1 atz., 2, 2 atz.); «...busto de Ansomezelia y *Fermerelia*» (1643, POF, BUA, 1); «el cabildo de la Casa Real de Roncesballes tiene dos bustos de vacas en los terminos de Anizlarrea llamados Ansomezelia y *Fermer elia* para los inviernos [...] los veranos pasan a Altabizcar y Garazportua, ambos terminos propios de Roncesballes» (c. 1650, POF, BUA, 1); *Ferrelia* (1638, POF, BUA, 2).

Gorrelia. Urdazubi-Baztan

Dokumentazioa: «busto de *Gorrelia*» (1584, POF, BUA, 9 atz., 11, 12; c. 1600, POF, BUA, 1; c. 1700, POF BUA, 6 atz., 7); «...sel de *Gorrelia*

en Baztan» (1723 [1619], POF, BUA, 2 atz.); «busto de *Gorrelia* que era del Monasterio antes de su adjudicación al Valle, teniendo este que pagar al año 52 ducados al Real Monasterio por permitirle el goce y aprovechamiento de sus yeruas, aguas y pasto» (c. 1733, POF, BUA, 7 atz.); 1769 [1482], POF, BUA, 11; 1744, POF, BUA, 1 atz.); «busto de *Gorrelia* cedido por el Monasterio de Vrdax al valle de Baztan en el año 1584» (1779 [1584], POF, BUA, 1); «...busto de *Gorelia*» (1584, POF, BUA, 3, 6; 1786 [1584], POF, BUA); «...sel de *Gorrelea*» (1769 [1482], POF, BUA, 9); «*Gorrielia*, busto del Monesterio» (1584, POF, BUA, 2 atz.).

Mezelia, Mizelia. Orreaga

Dokumentazioa: «...hubo excesos lebantando baquerias o bustos de mas llamados Cilbetelia y *Mezelia* que ha tenido y tiene invierno y verano Roncesballes [...] en esos bustos reciben por porcionistas a los de balderro y baygorri» (1638, POF, BUA, 1, 3); «la Casa Real de Roncesballes tiene otros dos bustos y vacadas en los montes reales de Alduide llamados Cilbetelia y *Mizelia*, con doze porcionistas cada uno» (c. 1650, POF, BUA, 1).

Mikelia, Mitxelia. Urdazubi-Baztan

Dokumentazioa: «Olazurberea, sel del busto de *Michelia*» (1584, POF, BUA, 2 atz.); «*Michelia*, busto cedido por el Monasterio de Vrdax al Valle de Baztan en el año 1584» (1779 [1584], POF, BUA, 1); «...busto de *Miquelia*» (c. 1700, POF, BUA, 6 atz., 7); «busto de *Miquelia* que era del Monasterio antes de su adjudicación al Valle, teniendo este que pagar al año 52 ducados al Real Monasterio por permitirle el goce y aprovechamiento de sus yeruas, aguas y pasto» (c. 1733, POF, BUA, 7 atz.); «...busto de *Miquelia*» (1744, POF, BUA, 1 atz.); «...busto de *Miquelia*» (1780 [1584], POF, BUA, 23 atz., 24, 25 atz.); «...busto de *Miquelea*» (1769 [1482], POF, BUA, 11).

Ordokielia. Zugarramurdi

Dokumentazioa: «...sel de *Ordoqui elia*» (1723 [1619], POF, BUA, 2 atz.).

Oharra: Dokumentazioaren arabera, *Ordoqui elia*, bai eta *Hurritzordoqui* edo *Vrrizordoqui* izeneko sarioiak ere, Zugarramurdiko dermiokoak dira: *Hurritzordoqui* «bustaliça en propiedad e posesion del monasterio de Hurdax en Çugarramurdi» (1443, POF, BUA, 22); «*Hurritzordoqui*, sel del busto de Michelia» (1584, POF, BUA, 2 atz.); *Vrrizordoqui* «sel de valle [de Baztan] en lo jurisdiccional de Zugarramurdi» (1748, POF, BUA, 6; 1765, POF, BUA, 1; 1776, POF, BUA, 14). Aldiz, *Ordoqui* hitza daramaten *Ordoquiandia*, *Mizpiraordoquieta* sarioiak Aldudekoak ziren: «sel de *Ordoquiandia*» (1669, POF, BUA, 4); «sel de *Mizpiraordoquieta*» (1669, POF, BUA, 3).

Rekartelia. Aldude

Dokumentazioa: «busto de bacas junto a los mojones de Erro y Eugui que el bizconde de Echauz ha cambiado de nombre al de *Recart elia* por querer adquirir alguna posesion mas y otras cosas» (1612, POF, BUA, 2).

Zilbetelia. Orreaga

Dokumentazioa: «...hubo excesos lebantando baquerias o bustos de mas llamados *Cilbetelia* y *Mezelia* que ha tenido y tiene invierno y verano Roncesballes [...] en esos bustos reciben por porcionistas a los de balderro y baygorri» (1638, POF, BUA, 1, 3); «la Casa Real de Roncesballes tiene otros dos bustos y vacadas en los montes reales de Alduide llamados *Cilbetelia* y *Mizelia*, con doze porcionistas cada uno» (c. 1650, POF, BUA, 1); «...bustos de *Zilbetelia* y *Mezelia*» (c. 1638, POF, BUA, 2).

Azken oharra: Bertze lekukotza bat da **Eliberria** (endrecera de *Eliberria*)⁶, Anizlarrearen barrenean kokatzen zen dermio zatia, Orrea-

⁶ Iturria: Mapa general que comprende los términos de Anizlarrea propios de la Real Casa de Roncesvalles y de la endrecera de Eliberria de la villa de Goizueta. Ohar hau dakar: "Es copia del que hicieron D. Francisco de Hugartemendia y D. Fernando Martínez Corcin arquitectos en el año 1792 con asistencia del Lic. D. José Martínez, juez de Letras. Rentería, 1º de abril 1863".

gako Kolegiatak 1541ean Goizuetako herriari epe luze baterako eman ziona ‘enfiteusis’ moduan, hots, azienda edukitzeko ez ezik, zuhaitzak ere landatu ahal izateko⁷.

4.2. *Elkarrekikoa*

Dokumentazioa: «...venta de monte *Elcarrequicoa* [entre Donamaria, Oiz y Urroz] (1709, NEAN, DPR, 85. k.); «Auto de recorrimiento y reconocimiento de mojones y afijamiento de uno hecho de el termino llamado *Elcarrequicoa* por las personas destinadas por los lugares de Urroz, Donamaria, Gaztelu y los dueños de los palacios (de Arbizu) de Oiz...» [*Elcarrequicoa* confina con terminos del Valle de Ultzama y los pueblos de Urroz, Oiz, Gaztelu y Donamaria] (1787, NEAN, DPR, 136. k. 6. zk.).

Oharra: Bi agiri hauek egiaztatzen dute J. Corominasek zioen «...el navarro *facería* ‘terreno de pasto que hay en los linderos de dos o más pueblos’, lo emplea Azkue en su *Supl.* definiendo el vco. *elkarkiko* (deriv. de *elkar* ‘mutuamente’) empleado en Ulzama» (J. Corominas – J. A. Pascual, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, 1980 [2. berrinprimaketa, 1989], G-MA liburukiaren HAZ III. sarrera, 330. or.).

Geroagoko dokumentazioak ere hori bera egiaztatzen du. Izan ere, Ituren eta Urroz udalerriek elkarrekin duten ‘*facería*’ri *elkarrikoa* izendapen laburtua ematen zaio 1928. urteaz geroztik Iturengo Udaleko Artxiboko agirietan, eta gaur egun ahoz ere bai (Iñ. 1996: 250), baina bere jatorrizko izena *elkarrekikoa* da, Iturengo Udaleko Artxiboan 1828. eta 1924. urteen arteko agiri liburuetan ageri den honako dokumentazioaren arabera: «Escritura de *facería* entre la villa de Ituren y lugar de Urroz [...] el término mancomunado llamado *Elcarrequicoa*» (1828., 1847. eta 1858. urteetako ag.); «...el monte *Elcarrequicoa* propio de esta villa y lugar de Urroz» (1893-12-04ko ag., 22. lib., 68); «el puente de *Elcarrequicoa*» (1899-12-17ko ag., 28. lib., 39); «...se acuerda pedir a D. Ignacio Sansiñena las dimensiones de la bor-

⁷ Hala dio Bixente Hernandorena Goizuetako erretore zenak, 1981ean “Anizlarre. Lehen eta orain” izenburuarekin prestatu eta eskura jarri zigun txostenak.

da que trata de hacer en *Elcarrequicoa* para tratar con los vecinos de Urroz acerca de la concesión que se acostumbra hacer en tales casos» (1902-04-13ko ag., 28. lib., 62); «...se acuerda colocar 100 plantas de roble en el monte *Elcarrequicoa*» (1906-01-08ko ag., 28. lib., 108); «...monte de Abelo y *Elcarrequicoa*» (1912-12-07ko ag., 28. lib., 206); «...sacar leña de *Elcarrequicoa*» (1918-05-19ko ag., 28. lib., 290); «...monte de *Elcarrequicoa*» (1918-12-17ko ag., 28. lib., 294); «...se acordó avisar al Sr. Alcalde de Urroz de Santesteban, para que el próximo domingo venga una comisión a esta Sala Consistorial a recibir el importe de los robles que se vendieron del monte *Elcarrequicoa* en subasta pública, correspondiéndoles la mitad de las 5.950 pesetas, deducidos los gastos» (1924-10-23ko ag., 42. lib., 79); «... monte de *Elcarrequicoa*» (1924-12-08ko ag., 42. lib., 85).

Oharra: Toponimo honek eragin zuzena izan du euskal hiztegian, bai baitzen oinarri aski gaztelaniazko ‘facería’ hitzaren jatorrizko euskal ordaina *elkarrekiko* dela egiaztatu ahal izateko. Hala onartu du berriki Euskaltzaindiak⁸.

5. Laburtzapenak

ADA = Aita Donostia Artxiboa

ag. = agiria

APA = Arantzako Parrokiako Artxiboa

BL = Bataiatuen Liburua

BPA = Berako Parrokiako Artxiboa

BPR = Berako Notarioen Protokoloak

BUA = Baztango Udaleko Artxiboa

---

⁸ **elkarrekiko** 3 iz. Bi herri edo gehiagoren mugen artean dauden larre eta urak, hitzarmen baten bidez, herri horiek erabiltzen dituztenak. Ik. **zilegi** 3. *Ituren eta Urroz udalerrien arteko elkarrekikoa Amezitia mendian dago. Bidasoa-Berroaran mendietako elkarrekikoa lau herrien artekoa da eta Erdi Aroaz geroztik indarrean dago. (Euskaltzaindiaren Hiztegia).*

BUF = Borda-Ubillos Fondoa

c. = circa

DPA = Doneztebeko Parrokiako Artxiboa

DOPA = Donamariako Parrokiako Artxiboa

DPR = Doneztebeko Notarioen Protokoloak

EL = Ezkonduen Liburua

HL = Hildakoen Liburua

IEA = Iruñeko Elizbarrutiko Artxiboa

Iñ. = Iñigo, A.

IPA = Igantziko Parrokiako Artxiboa

ITUA = Iturengo Udaleko Artxiboa

k. = karpeta

ka. = kaxa

lib. = liburua

LKB = Lekarozko komentuko biblioteka

LPA = Lesakako Parrokiako Artxiboa

NEAN = Nafarroako Errege Artxibo Nagusia

POF = Patxi Ondarra Funtsa

pro. = prozesua

Rek. = Rekalde, P.

SPA = Sunbillako Parrokiako Artxiboa

6. Erreferentziak

6.1. Iturriak

Arantzako Parrokiako Artxiboa: Bataiatuen Liburuak, Ezkonduen Liburuak eta Hildakoen Liburuak.

Berako Parrokiako Artxiboa: Bataiatuen Liburuak, Ezkonduen Liburuak eta Hildakoen Liburuak.

Donamariako Parrokiako Artxiboa: Bataiatuen Hirugarren Liburua (1739-1811).

Euskaltzaindia: *Euskal Onomastika Datutegia* (www.euskaltzaindia.eus).

Igantziako Parrokiako Artxiboa: Bataiatuen Liburuak, Ezkonduen Liburuak eta Hildakoen Liburuak.

Iturengo Udaleko Artxiboa: Notarioen Protokoloak.

Lesakako Parrokiako Artxiboa: Ezkonduen Liburuak eta Hildakoen Liburuak.

Nafarroako Gobernuak: Nafarroako Errege Artxibo Nagusia. Notarioen Protokoloak. Doneztebeko Notarioria. Berako Notarioria.

Patxi Ondarra Funtza: P. Ondarrak Baztango Udaleko Artxiboan, eta Lekarozko komentuko Borda-Ubilloso familiarren fondoan eta Aita Donostia Artxiboan jasotako lekukotasun argitaragabeak.

Sunbillako Parrokiako Artxiboa: Bataiatuen Lehenbiziko Liburua (1598-1658).

6.2. Bibliografia

Belasko, M., 1996, *Diccionario etimológico de los nombres de los pueblos, villas y ciudades de Navarra*. Iruñea: Pamiela.

———, 2000, *Diccionario etimológico de los nombres de los montes y ríos de Navarra*. Iruñea: Pamiela.

Ciérbide, R., 2002, «Observaciones a la normalización toponímica. Los casos de Navarra y el País Vasco», *Pulchre, bene, recte: homenaje al prof. Fernando González Ollé*, (coord. C. Saralegui & M. Casado). EUNSA, 303-311.

Euskaltzaindia & Nafarroako Gobernua, 1990, *Nafarroako Herri Izendegia / Nomenclátor Euskérico de Navarra*, (koord. J. M. Jimeno Jurío). Iruñea.

Iñigo, A., 1996, *Toponástica histórica del Valle de Santesteban de Lerin*. Iruñea: Nafarroako Gobernua.

———, 2011, «Toponimia nagusiaren lekukotasunak Prudencio de Sandoval Iruñeko apezpikuaren 1614ko Katalogoan», *Pirinioetako hizkuntzak: lehena eta oraina* (Iker, 26, CD-ROM), (argit. Sagarna, A.; Lakarra, J.; Salaberri, P.). Bilbo: Euskaltzaindia, 1255-1280.

———, 2019, «*Etxe* > *itxe* aldaera Malerrekako eta Bortzirietako toponimia historikoaren argitan batik bat», *Fontes Linguae Vasconum*, 128. Iruñea: Nafarroako Gobernua, 527-540.

Iñigo, A. & Rekalde, P., 2018, «Euskal oikonimia Baztan-Bidasoa eremuko lekukotasun historikoen argitan», *Engraxitik Garazira, Izenen misterioa Nafarroan*, (zuz. Ana Zabalza Seguín). Zizur Txikia: Aranzadi, 163-249.

Nafarroako Gobernua, 1992-1999, *Nafarroako Toponimia eta Mapagintza / Toponimia y Cartografía de Navarra*, I-LIX, (zuz. J. M. Jimeno Jurío). Iruñea: Nafarroako Gobernua.

Salaberri, P., 2005, «Origen y significado de la toponimia de Navarra», *La Onomástica en Navarra y su relación con la de España. Actas de las primeras Jornadas de Onomástica* (Iruñea, 2003), (coord. J. L. Ramírez Sádaba). Iruñea: Nafarroako Unibertsitate Publikoa, 91-127.

Zaldua, L. M., 2015, «“Saroï” entitate geografikoaren banaketa, esanahia eta etorkia toponimiaren argitan», *Fontes Linguae Vasconum*, 119. Iruñea: Nafarroako Gobernua, 175-221.